

LUNDS
UNIVERSITET

Centrum för teologi och religionsvetenskap
Praktisk teologi
KRE 008: Examensarbete, 10 p
Examinator: Doc. Stephan Borgehammar
Framläggning: 2007-02-09

Jesu Kristi sinnelag

Om konsensusmodellen i Kyrkornas Världsråd

Fredrik Hollertz
821221-1976

Abstract

This essay examines the using of consensus method for decision making within the World Council of Churches (WCC) and the process that led to the decision to adopt its usage. The main question of my essay is why the method was introduced to the WCC and what motives lay behind its introduction. Other questions are how the consensus method works; both in theory and in practice, and what the predecessors and prototypes for the method are.

The consensus method belongs to a broad Christian tradition of spiritual discernment and spiritual decision making. The New Testament, in particular Acts, gives examples of decision making in the early church which show that discerning God's will was considered essential. However the most influential model for the consensus method have been the decision making process of the Religious Society of Friends or Quakers, and also the consensus model of the Uniting Church in Australia. The Quaker Business Meeting main focus is on the discernment of God's will through silence and listening and thus reaching unity or the sense of the meeting. There are also ways of dealing with dissenting voices in a respectful way. The Uniting Church model is more regulated and formal than the Quaker practice but the principles are basically the same. Other examples of Christian traditions of consensus and discernment are Jesuits, Anabaptists and The Theology of *Sobornost* within the Russian-Orthodox tradition.

The work and process of the Special Commission on Orthodox Participation has been crucial to the adoption of the consensus method within the WCC. Orthodox member churches have experienced long term dissatisfaction with theological developments of the WCC and a feeling of being a part of a constant minority. The consensus method was preferred by the Commission at an early stage in the process and was promoted by Orthodox members, but also by Quakers and members of the Uniting Church in Australia.

Important parts of the theology of consensus are about building a community based on unity, The Body of Christ, that discerns God's will. Consensus is described by the WCC as something not to be understood as unanimity but as a seeking of the common mind of a meeting in a genuine, respectful and open dialogue, and thereby seeking to discern God's will without formal voting. Nevertheless, some issues will still be

decided by formal voting. The consensus method has been under much debate and it is both strongly defended and strongly criticized by various denominations.

INNEHÅLL

FÖRORD	1
1. Inledning	2
Ämnet	2
Syfte och frågeställning	2
Avgränsning	3
Metod och material	3
Forskningsläge	4
Disposition	4
2. Förebilder och föregångare	5
Bibliska exempel – nytestamentlig tid	5
Kväkarna	7
Nutida urskiljnings- och konsensusmodeller	12
Konsensusmodellen i Uniting Church in Australia	12
Andra kyrkors och organisationers modeller	16
Andra förebilder och föregångare	17
Reformationstid: Anabaptister och jesuiter	17
<i>Sobornost</i> och den rysk-ortodoxa kyrkan	18
”Deliberativ demokrati”	20
3. Vägen till konsensus i Kyrkornas Världsråd	22
Om Kyrkornas Världsråd	22
Specialkommissionens arbete och vägen till konsensus	23
4. Konsensus – Jesu Kristi sinnelag	32
Teologisk grund	32
Konsensus i Kyrkornas Världsråd	34
Specialkommissionens slutrapport och konsensusdefinitionen	34
Problem och risker	36
WCC:s regler och riktlinjer	38
Mottagande och kritik	43
5. Sammanfattande diskussion	47
Personlig reflektion	48
Förkortningar	50
Käll- och litteraturförteckning	51
Bilaga: <i>Flödeschema för konsensusmodellen i Kyrkornas Världsråd</i>	57

FÖRORD

I oktober 2005 visste jag inte mycket om Kyrkornas Världsråd, specialkommissioner och konsensusmodeller. Då får jag ett e-postmeddelande från komministern i min hemförsamling, Sara Olofsson, som uppmuntrar mig att med Linköpings stift åka till Kyrkornas Världsråds generalförsamling i Porto Alegre. Jag antog utmaningen även om det var i senaste laget och anmälningstiden nästan hade gått ut. Även om jag hade försökt läsa på en hel del så var jag ganska oinformerad när jag anlände i ett somrigt södra Brasilien i mitten av februari 2006. Det kom att bli en färgsprakande upplevelse av världens största ekumeniska organisations spännande mångfald, på gott och ont. Det fanns en glädje över att vara samlade, men också en sorg över att vara splittrade. En särskilt mäktig upplevelse var den stora plenisalen med kanske 800 delegater. Trots att förhandlingar som regel är ganska torra så var det ändå något speciellt med detta. Jag minns att en av handläggarna som deltog från Svenska kyrkan sade efter att ha varit inne under en förhandlingsession i plenarsalen: "Det känns som att vara med på en stor gudstjänst". Jag blev också imponerad över den ansträngning som gjordes för att så många olika röster skulle få höras. En svensk biskop, numera ärkebiskop fick snällt gå tillbaka till sin plats efter att äntligen ha kommit fram till en mikrofon med moderatorns (ordförandens) kommentar "too male, too white, too old and too ordained". Det som orsakade dessa två episoder var införandet av konsensusmodellen.

Examensarbetets titel är hämtat från Filipperbrevets andra kapitel, femte versen "Låt det sinnelag råda hos er som också fanns hos Kristus Jesus." Det är i grunden vad det handlar om, det enhetsbevarande sinnelaget. Kyrkans tro är inte alltid i samklang med dess praxis och tydligast blir det kanske i hätska debatter och kontroversiella beslut som skapar polarisering och ömsesidig mistänksamhet. Detta examensarbete handlar om en strävan att försöka få lära och liv att bli ett i kyrkligt beslutsfattande. Detta är ett nytt ämne för mig och många andra men det har fångat mitt intresse och lärt mig mycket.

En anledning till att jag valt att skriva i detta ämne är förstås att lära mig mer om konsensus än endast genom de spridda, ibland rent av nedlåtande kommentarer som förekom under min vistelse vid generalförsamlingen i Porto Alegre, februari 2006. Det är dock få förunnat att ha upplevt något av sitt eget uppsatsämne, hört de som personer och de tal jag refererar till i detta examensarbete och det är något jag givetvis bär med mig med tacksamhet.

Jag vill passa på att tacka min mor för hennes förmaningar och uppmuntringar. Jag vill särskilt tacka Sara Olofsson för att hon skickade det där mejlet som öppnade vägen. Vidare vill jag tacka Bo Brander, "min föreståndare" för den som först kom med förslaget att jag skulle skriva om konsensusmodellen i Kyrkornas Världsråd. Sist vill jag tacka alla uppmuntrande vänner, "korridorare" och mina resekamrater i Porto Alegre.

1. Inledning

Ämnet

I februari 2006 hölls Kyrkornas Världsråds nionde generalförsamling i Porto Alegre, Brasilien. Det var på många sätt en viktig generalförsamling, framförallt för att den så kallade "Special Commission on Orthodox participation in the World Council of Churches" olika förslag förverkligades, vilka rörde en mängd frågor kring gudstjänst, etiska och sociala frågor. Det som emellertid kom att få störst utrymme, och som anses vara den mest betydelsefulla och synligaste förändringen utifrån Special Commission:s (SC) arbete i Kyrkornas Världsråd (WCC), var införandet av beslutsfattande genom konsensus. Detta innebär i mycket korta drag att WCC i alla sina organ avskaffade klassisk parlamentarisk metod med majoritetsröstande för att istället söka en "common mind" i alla frågor och så långt det är möjligt. Kyrkornas Världsråd mötte Special Commission:s krav på ändrade förhandlings- och beslutsformer för att alla kyrkor skall kunna få känna att deras röst har blivit hörd och tagits på allvar, även om de befinner sig i minoritet. Syftet med konsensusmodellen är att undvika låsningar genom omröstningar, överkörda minoriteter samt att hitta en sammanträdesform som ger mer utrymme för bön, reflektion och gemenskap. Införandet av "konsensusurskiljning" (eng. consensus discernment) har fått mycket blandade reaktioner. Modellen är gammal, väl beprövad hos t.ex. kväkarna, men har de senaste decennierna har det spridit sig till flera olika kyrkor och samfund runt om i världen och nu senast till Kyrkornas Världsråd. Denna uppsats är ett försök att undersöka "beslutsfattande i den kristna kyrkan", ett ämne som ännu är mycket ovanligt i Sverige. I USA finns en flora av böcker och informationsmaterial i ämnet. I Sverige har frågan den senaste tiden främst kommenterats av den kyrkliga pressen, i synnerhet *Kyrkans Tidning*¹ (i samband med Kyrkornas Världsråds (WCC) generalförsamling). Det tycks råda en avsaknad av reflektion, i synnerhet en teologisk sådan, om hur kyrkorna fattar beslut och söker vägar framåt. I denna situation finner jag det angeläget att behandla detta ämne utifrån på den nyligen antagna modellen för att fatta beslut i Kyrkornas Världsråd.

Syfte och frågeställning

Jag avser att i denna uppsats undersöka konsensusmodellen i Kyrkornas Världsråd. Syftet är att kartlägga dels processen som ledde fram till beslutet att införa en ny

¹ Exempelvis: "Kyrkornas Världsråd har tagit ut riktningen" *Kyrkans Tidning* (2006-09-05) Internet: http://www.kyrkanstidning.se/articlepages/200609/05/20060905161409_headline621/20060905161409_headline621.dbp.asp Hämtad: 2006-12-18.

modell för beslutsfattande i Kyrkornas Världsråd, dels att undersöka liknande modeller som kan spelat roll som förebilder till konsensusmodellen och urskilja vad och vilka modellen är influerad av. De frågeställningar jag arbetat med är:

Varför infördes konsensusmodellen och vilka motiv ligger bakom?

Vilka aktörer och faktorer har spelat in?

Vad finns det för förebilder till modellen och hur förhåller sig dessa till konsensusmodellen?

Vad innebär modellen i teorin (och i praktiken) och vilka är de problem och möjligheter som finns?

Avgränsning

Det finns givetvis ytterligare saker som skulle kunna studeras kring konsensusmodellen. Det är dock för tidigt att undersöka dess konsekvenser och försöka sig på en utvärdering. Jag kommer endast i ett mindre avsnitt att beröra kritiken och mottagandet. Det vore givetvis att föredra att försöka finna ett analysverktyg som behandlar makt och intressekonflikter. Intressekonflikter kan jag därför endast beröra där det är som mest uppenbart. Fokus ligger på konsensusmodellen i sig och på specialkommissionens arbete med densamma. Jag har också valt att inte göra någon heltäckande historisk översikt utan, framförallt p.g.a. liten informationstillgång, snarare exemplifiera. Själva beslutsfattandet genom konsensus behandlas inte heltäckande utan mer övergripande, dock med en hel del konkreta exempel.

Metod och material

Eftersom ämnet är tämligen utforskat är denna uppsats i stora delar deskriptiv. Det är emellertid så att jag i denna uppsats försöker kartlägga, sammanställa och hitta mönster och samband. Detta gör jag genom att försöka systematisera materialet och så urskilja likheter och skillnader mellan olika företeelser och därmed förtydliga sambanden och en röd tråd. En annan sak att beakta i sammanhanget är att jag har observerat konsensusförhandlingar då jag befann mig på generalförsamlingen i Porto Alegre. Vid den tiden visste jag emellertid inte att jag skulle skriva ett arbete om konsensusmodellen, varför jag inte genomförde någon "deltagande observation", vilket givetvis hade varit av högsta intresse för denna uppsats. Det är klart att någon inte är helt oberörd av en sådan erfarenhet men det har varit min avsikt att detta inte skall påverka arbetet i någon större utsträckning.

Materialet består i huvudsak av rapporter, pressmeddelanden, riktlinjer och regelverk från WCC. Det är inte orimligt att anta att det finns en del dolt under ytan i vissa rapporter som gör att de kan vara något missvisande. Jag har inte haft någon tillgång till material som visar hur diskussionerna gått och vad som sagts utöver det rapporterna kommit fram till. Likaså är den litteratur som finns till förfogande i många fall bristfällig, så till vida att den nästan entydigt ställer sig positiv till konsensusmodeller. Det verkar ännu saknas en formulerad och reflekterad kritik mot konsensusmodeller, åtminstone på kyrkligt plan. Det skall förvisso betonas att den litteratur jag haft till förfogande inte varit utan problematisering av konsensusökning och andlig urskiljning men en något mer nyanserad bild av ämnet hade berikat uppsatsen.

Forskningsläge

Konsensus är ingen ny företeelse som sådan men inom Kyrkornas Världsråd är det en ny modell. Ännu har ingen större utvärdering kommit men vid generalförsamlingen Porto Alegre mötte jag en norsk doktorand som forskade om specialkommissionen. En del artiklar har skrivits i ämnet och det har även skrivits en del om de ortodoxas situation i Kyrkornas Världsråd. En hel del reflektion har dock gjorts om olika konsensusmodeller och kyrkligt beslutsfattande, i synnerhet vad gäller kväkarnas beslutsprocess. Denna uppsats har försökt ta tillvara de resultat som finns från tidigare forskning och tillämpa den kunskapen på en relativt ny företeelse, konsensusmodellen i Kyrkornas Världsråd.

Disposition

Uppsatsen är disponerad i en någorlunda kronologisk ordning. I det andra kapitlet presenteras några exempel på föregångare i historia och nutid när det gäller beslutsfattande genom konsensus, samt betydelsefulla tankegångar som varit avgörande. Kapitlet erbjuder även en liten utblick mot strömningar och teorier i den samhällspolitiska sfären. I det tredje kapitlet presenteras den s.k. Specialkommissionen och dess arbete samt den process som ledde fram till att Kyrkornas Världsråd införde konsensusmodellen. Det fjärde kapitlet presenterar konsensusmodellen utifrån en teologisk grund, definitioner, risker och regelverk. I detta kapitel behandlas även mottagande och kritik av modellen. Det avslutande kapitlet består av en sammanfattande diskussion och personliga reflektioner.

2. Förebilder och föregångare

Anledningen till att detta kapitel inte fått titeln "Historisk översikt" eller liknande beror på att jag inte gör anspråk på att ge en heltäckande historisk skiss, utan snarare gör nedslag i historien där konsensus och gemensam andlig urskiljning i den kristna gemenskapen varit och är tydlig. De förebilder som spelat en avgörande roll för utvecklingen av konsensusmodellen är givetvis det bibliska exemplet jämte de modeller och metoder som finns hos kväkarna och Uniting Church in Australia. I detta kapitel återfinns även andra exempel på gemensam urskiljning och konsensus från de stora kyrkotraditionerna vilket indikerar att det handlar om en bred kristen tradition. Slutligen ges också exempel på politiska teorier som avser att utveckla den traditionella demokratin mot en mer samtalsbetonad företeelse, s.k. deliberativ demokrati. Kyrkligt beslutsfattande är ett stort och till stora delar outforskat område och det skulle vara intressant att vidare undersöka de fornkyrkliga ekumeniska koncilierna som historiska förebilder, teologiskt såväl som praktiskt, för kyrkligt beslutsfattandet. Detta ryms emellertid inte inom ramen för denna uppsats.

Bibliska exempel - nytestamentlig tid

Föga förvånande har bibeltexter åberopats i samband med reflektionen kring hur kyrkor fattar beslut. De är hämtade från de texter som främst vittnar om urkyrkans praxis, d.v.s. Apostlagärningarna och Paulus brev. Flertalet texter i Nya testamentet som tar upp beslutsfattande i församlingen är ganska fragmentariska, även om det finns ett fåtal längre berättelser. De korta texterna vanligtvis i formen av direktiv och förmaningar är teologiskt relevanta. De längre berättelserna tycks dock inte ge några normer för beslutsfattande.² Det är tydligt att det är hela gemenskapen som i kraft av att de fått Anden skall pröva andarna, (ex. 1 Tess. 5:19-22, i grekiskan står verben i plural imperativ) en prövningsprocess är hela församlingens process.³ Den amerikanske exegeten Luke T. Johnson konstaterar efter en genomgång av Paulus skildring av sitt möte med apostlarna i Galaterbrevets andra kapitel:

The human elements of the story are all too evident. The polemic, however, cannot hide a process of decision-making in the church of the first generation that made conscious acknowledgement of the transcendent context for its life (Gal 2:2, 6, 8, 9), which allowed for a challenge potentially threatening to the group to be expressed in a narrative of faith (2:2), and which led to a decision on the basis of discerning God's word active in the lives of others.⁴

² Johnson (1996), s. 61 f.

³ Johnson (1996), s. 64.

⁴ Johnson (1996), s. 68.

Beslutsfattandet i den första kyrkan lade stor vikt Guds ledning och människornas troserfarenhet. Den mest omnämnda texten rörande beslutsfattande är apostlamötet i Jerusalem och frågan om hedningarnas ställning i den kristna gemenskapen i Apg. 15. Detta är ovanligt nog en relativt utforskad text inom nytestamentlig forskning. Huvudintresset har istället legat på den historisk-kritiska utforskningen av förhållandet mellan denna text och Gal. 2. Viss uppmärksamhet har också texten fått som influens och inspiration till utvecklingen av koncilietanken i den tidiga kyrkan. Inom ekumeniken har texten dock fått lite uppmärksamhet fram tills nyligen. Johnson kritiserar den snävt historisk-kritiska bibelforskningen som enligt honom lett till en fixering; han ställer sig frågan om det är värt att använda en text i kyrkans teologiska reflektion med tveksam historicitet. Det är dock ett rimligt antagande att apostlamötet var en verklig händelse. Visserligen finns det en viss diskrepans mellan de olika skildringarna i Apg. respektive Gal. men det finns ändå en generell överensstämmelse. Sedan finns givetvis frågor som förblir obesvarade, t.ex. om det handlar om flera möten, om olika motiv osv. Det är möjligt att Lukas försöker idealisera situationen som normativ för församlingen. Oavsett historiciteten kan berättelsen om mötet fungera som redskap för teologisk reflektion i dagens kyrka, precis som Lukas kan ha använt den. Johnson betonar att berättelsen i Apg. 15 kan vara av avgörande betydelse för kyrkans teologiska reflektion eftersom den ger den mest fullständiga beskrivningen i Nya testamentet av en beslutsprocess. Det handlar dock, enligt Johnson, mer om att se kvaliteter och dynamiken i beslutsfattandet än ett mekaniskt härmande av den bibliska berättelsen.⁵

Johnson lyfter fram ett flertal perikoper⁶ i Apg. där kyrkan som gemenskap fattar någon form av beslut. Dessa perikoper är alla insatta i en kontext där temat gudomlig ledning är mycket framträdande.⁷ Texterna visar på en olika beståndsdelar av beslutsfattande men det finns gemensamma drag. Det handlar om en öppen interaktion mellan ledaren och församlingen, den stora betydelsen av församlingens *bön* (oftast om helig ande), *berättelsens/vittnesbördets* betydelse utifrån personernas erfarenhet, skrifttolkning utifrån den erfarenheten, samt att något negativt vänds genom berättelsen till ett positivt beslut av gemenskapen.⁸ Det handlar om att församlingen, t.ex. i frågan om hedningarnas plats i församlingen, kan urskilja Andens

⁵ Johnson (1996), s. 70-79.

⁶ Apg. 1:15-26 (Mattias utses), 4:23-31 (fortsatt förkunnelse), 6:1-6 (sju medhjälpare utses), 9:26-30 (Paulus som lärjunge), 10:1-15:35 (Cornelius omvändelse fram t.o.m. apostlamötet).

⁷ Johnson (1996), s. 81 f.

⁸ Johnson (1996), s. 88.

verk i hedningarna p.g.a. igenkännande, d.v.s. att de delar samma erfarenhet av hur Anden verkar i människors liv.⁹ När det sedan gäller Apg. 15:1 – 35 menar Johnson att det som står i 15:2 om uppträden och diskussioner, d.v.s. öppen opposition, åsyftar en del av urskiljningsprocessen. Det är vidare hela församlingen som lyssnar och tar emot delegationen från Antiokia, eftersom beslutet och urskiljningen åligger dem. I denna text är också kopplingen mellan och kombinationen av personligt vittnesbörd och skriftutläggning viktig, Petrus berättelse bekräftar skriftstället. I brevet som skrivs från församlingen i Jesrusalem uttrycks det att ett beslut var *enbälligt*, Det räcker alltså inte med Jakobs insikt, utan hela församlingen behövs. När det sedan sägs i den kända frasen i vers 15:28 att ”den heliga anden och vi har beslutat...” så handlar det inte om ett sätt att uttrycka sig utan om att församlingens beslut faktiskt är ett resultat av Andens urskiljning: Församlingen har kunnat se Andens verk i hedningarnas erfarenhet.¹⁰ Det finns givetvis mer att säga om beslutsfattande i den nytestamentliga perioden men detta är i alla fall exempel på drag som går att urskilja från bibeltexterna, oavsett om det handlar om ett historiskt faktum eller ett ”lukanskt” ideal.

Kväkarna

I SC:s slutrapport erkänns kväkarnas (eller vännernas) syn på beslutsfattande som en inspirationskälla och man anger att kväkarnas modell har tagits upp vid flera tillfällen under arbetet med konsensusmodellen.¹¹ I detta avsnitt presenteras kväkarnas beslutsformer och vissa grundläggande teologiska tankar. Kväkarna framträdde i mitten av 1600-talet i England. En av förgrundsgestalterna var George Fox som ville få världen att börja vandra i ”sanningens ljus”¹² Redan från början var beslutsfattandet en del av gemenskapens religiösa erfarenhet. Kväkarnas sammanträden har utvecklats från deras gudstjänst/andakt som i korthet bygger på att i tystnad inom sig söka Ljuset, Sanningen, Guiden, Kristus. Apg. 15 var *en* inspirationskälla. Efter ett tag kan någon eller några stå upp och tala om en andlig insikt som man gjort och vill dela med sig.¹³ Dean Freiday skriver:

Central to the business decisions of all varieties of Quakers is the understanding that business grows out of worship; and the conviction that ”God wills one way” for us ”which can be discerned” if we are ”prepared to accept his guidance”. Some describe this as ”continuing revelation” -- which means not new doctrine, but new applicational insights for adjusting to conditions or circumstances

⁹ Johnson (1996), s. 95.

¹⁰ Johnson (1996), s. 100-101, 104-106.

¹¹ ”Final Report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC”, Appendix B. 2002, i Programme Book, 2005, punkt 8, s. 94. Hädanefter *Final Report*.

¹² Sheeran (1983), s. 3.

¹³ Sheeran (1983), s. 4-7, 119.

unförseen in New Testament times.¹⁴

Kväkaren försöker alltså att urskilja Guds vilja både enskilt och kollektivt i varje enskilt ärende. Freiday skriver vidare att kväkaren söker att ersätta sin egen vilja med Kristi vilja. Kristus kommer med Foxs ord "to Teach his people himself". Guds närvaro och ledning är enligt kväkarna inte bunden till sakrament eller ämbete utan till "The presence in the midst", alltså Kristi närvaro bland dem där två eller tre är samlade¹⁵. Vid sammankomsten försöker de urskilja och nå "The sense of the meeting" – Mötets sinne, tanke eller "anda", vilket är mötets sammanfattning och slutsats. Centralt är den gemensamma upplevelsen eller erfarenheten av vägledning.¹⁶ På tidigt 1900-tal skriver William Braithwaite: "Every business meeting was concerned with knowing the mind of the Lord and sought to guide the action by the weight of spiritual judgment rather than by mechanical counting of heads or rhetorical and argumentative skills of the speaker".¹⁷ I kväkarnas beslutsprocess är alltså andlig urskiljning av avgörande betydelse, vilket gör att formella procedurer och fasta sammanträdesregler inte är särskilt framträdande. Det går emellertid inte att förneka att detta fria sökande efter Guds vilja riskerar att missbrukas något som kväkarna fick erfara tidigt. Snart uppkom en konflikt om individuella och grupprelaterade "leadings" dvs. upplevelsen av gudomlig vägledning eller uppenbarelse. Det individuella kom efter hand att underordnas kyrkans gemensamma erfarenhet och sinnelag. Vidare försökte de tidiga kväkarna att försöka urskilja var ifrån en "leading" kom genom ett eller flera olika test som dock kunde manipuleras. Fox hävdade visserligen att hans urskiljning genom anden var ofelbar.¹⁸ Sheeran menar att den tidiga kväkarrörelsen avvisade mänskligt förnuft till förmån för övernaturlig andlig urskiljning och inspiration. Vidare saknade man inledningsvis, enligt Sheeran, en teologisk tradition att falla tillbaka på om hur man skulle hantera gudomlig inspiration, ledning och urskiljning.¹⁹

Idag finns ett mönster för hur ett kväkarsammanträde (*business meeting*) leds som växt fram under tiden gång. Sammankomsten inleds och avslutas *alltid* med tystnad och en vördnadsfull atmosfär i sökandet efter Guds vilja präglar idealt mötet.²⁰ Kväkarna vill som regel nå bortom kompromiss som visserligen är ett ideal som inte alltid kan

¹⁴ Freiday (1994), s. 415.

¹⁵ Matt. 18:20: "Ty där två eller tre är samlade i mitt namn är jag mitt ibland dem" (Bibel 2000).

¹⁶ Sheeran (1983), s. 5.

¹⁷ Sheeran (1983), s. viii.

¹⁸ Sheeran (1983), s. 19-23, 131. Sidorna 24 ff finns testerna korset, skriften, "submission of opening", tystnad och okonstlat tal beskrivna.

¹⁹ Sheeran (1983), s. 28f. Sheeran, själv jesuit, nämner Ignatius av Loyola och ökenfäderna som exempel på användbara traditioner.

²⁰ Sheeran (1983), s. 49.

upprätthållas. Det är dock tydligt att kväkarna anstränger sig att nå längre än minsta gemensamma nämnare. Hos kväkarna söker man efter den gemensamt bästa lösningen och genom att gruppen söker tillsammans kan de nå en riktig lösning. De försöker upprätthålla en öppenhet för andras idéer och därmed åsidosätta sina egna principer till förmån för den andres insikt. Det är en skillnad gentemot klassiskt majoritetsstyre.²¹ Det finns ingen riktigt adekvat term för kväkarnas beslutsprocess. Det handlar inte om enhällighet, då alla inte alltid är nöjda med ett beslut, men inte heller om konsensus, då kväkarna anser att det inte räcker med en överväldigande majoritet. Enligt Sheeran är det bättre att använda ordet *enbet*. Kväkarna använder själva liknande ord som endräkt (concord). Det handlar om att nå *en* sanningens ande. Det är vanligt att kväkare säger "Jag kan ena (unite) mig med vad NN säger".²²

Enligt Eden Grace, själv kväkare som deltagit i SC:s arbete med WCC:s konsensusmodell, delar Sheerans uppfattning att konsensus inte är ett bra ord att använda för kväkarnas beslutsprocess. Hon menar att konsensus (enhällighet, överenskommelse) grundas på mänskligt förnuft och vishet medan "Sense of the meeting" grundar sig på Andens påverkan och pådrivning. *Unity* uttrycker Guds vilja för mänskligheten medan *sense of the meeting* uttrycker målet för samlingen. Kväkarna försöker, som tidigare sagts, nå längre, en högre och större sanning än bara minsta möjliga gemensamma nämnare. När en sekulär konsensusökning handlar om en intellektuell process menar Grace att "Sense of the meeting" handlar om trosövertygelse. Grace är också villig att erkänna att kväkarsammanträdena är känsliga för missbruk och att det avgörande därför är en rätt attityd. Om en sådan saknas kan det äventyra hela mötet.²³

Varje "Yearly Meeting" (självständig kväkarkyrka) saknar särskilda sammanträdesregler men har en "Book of discipline", som vägleder i mötespraxis och anda. Grundläggande i dessa är att man går till ett möte beredd att bli vägledad av den helige Ande. Det handlar om att ge efter för den gudomliga viljan och lägga starka känslor och hos en själv åt sidan, i Guds händer. Respekten för övriga deltagare är också viktigt. Kväkaren ska försöka lyssna in och försöka se vad Gud vill säga genom andra människor – Gud finns i varje människa. Processen i sig är också viktigare än att uppnå ett resultat. En kväkare bör även ha öppenhet mot olika vändningar i processen. Någons insikt kan vända diskussionen åt ett helt annat håll. Hos kväkarna

²¹ Sheeran (1983), s 53 ff.

²² Sheeran (1983), s. 63.

²³ Grace (2000), Damaskus, Syrien, Subcommittee I: "Introduction to Quaker Business practice" Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/damascuspost-03-e.html> Hämtad: 2006-10-17.

ligger också auktoriteten hos sammanträdet i sig, som är sanktionerat av Gud. När ett beslut väl är taget har det någon slags gudomlig auktoritet. Ett beslut överklagas inte även om mötet kan återkomma till beslutet eftersom den andliga urskiljningen inte kan gå helt fri från mänsklig ofullkomlighet. Mötet (The meeting) leds av en klerk (Clerk) som ibland assisteras av en sekreterarklerk. Dessa väljs för att tjänstgöra en begränsad tid varför detta är en roll som de flesta medlemmar någon gång får axla. Klerkerna har ingen egen auktoritet och deltar inte själva i diskussionen, utan deras uppgift är att hjälpa mötet att urskilja Guds vilja, underlätta diskussionen, försöka upptäcka strömningar och lyssna efter vad som är "The Sense of the Meeting". Om klerken ändå vill tala så byts han eller hon ut och någon annan får vara klerk till det ärendets slut. Med detta vill kväkarna undvika att tillskriva människor auktoritet på bekostnad av Guds auktoritet. Klerken gör ett summariskt uttalande på ett klart och tydligt sätt av vad klerken anser vara "The sense of the Meeting". Efter viss diskussion skrivs det ner och blir då en bindande formulering av mötets mening. Detta kallas "a Minute" vilket inte direkt kan översättas med protokoll, utan snarare skall förstås som en kort beskrivning av mötets mening. Under mötet talar deltagare endast en gång per ärende och efter att man tilldelats ordet av klerken. Det förbereds inga tal utan vad som skall sägas förbereds med bön om Andens ledning och beröring. Mötesdeltagare försöker vidare undvika argumentering, debatt och försök till att övertyga. Det handlar snarare om att vittna om vad man erfarit av Andens ledning i det specifika ärendet. Det är igen hemlighet att kväkarnas beslutsprocess tar tid och att de värjer sig mot att skynda på eftersom det kan förstöra processen. Det finns inga deadlines och när mötet inte enhet i en fråga skjuts ärendet framåt till annan tidpunkt. Inga beslut kan heller tas om enhet inte nås, d.v.s. att ingenting förändras så länge det inte finns enhet att ändra på det. Detta är de principer och ideal som gäller hos kväkarna.²⁴

En diskussion på ett *Business meeting* är oftast uppdelad i två steg. Först sker en presentation av problemet och förslag till eventuell lösning, vilken följs av en frågestund på presentationen då prövande alternativ ges till förslaget vilket är närmast att ses som en brainstorming. Om någon har avvikande åsikt om förslaget i detta steg är det att betrakta som utforskande och orienterande. Det visar sig senare om detta var allvarligt menat eftersom det återkommer i nästa steg, som föregår klerkens förklarande av enhet i en fråga. Övergången till det mer seriöst menade steget sker oftast informellt då någon talar mer avvägt och de andra följer efter. Vid denna

²⁴ Grace (2000), Sheeran (1983), s. 131.

tidpunkt kan en "försöksballong" släppas av någon, t.ex. att förslaget skall avslås för att testa och se vilken respons det får. Ett sådant förslag är utan personlig bindning och ansvar. Det är därför viktigt, i synnerhet för klerken som ska avgöra, att läsa av åt vilket håll mötet drar, att kunna avgöra skillnaden mellan seriösa, riktiga förslag och prövande förslag. När väl deltagarna kommer med seriösa förslag i andra steget så hänger andra deltagare på strömmen från förra talaren och då följer instämmande som "I agree", "I can unite with that" och "that speaks my mind". Ibland förekommer det att strömmen går åt olika riktningar och andra gånger saknas en ström eller riktning, i sådana fall fortsätter diskussionen till det att klerken antingen kan förklara enhet eller så föreslår klerken eller annan deltagare att ärendet skjuts upp. Vid enhet skall ett förslag till "Minute" framställas av klerken.²⁵

Som i alla sammanhang finns det avvikande uppfattningar även på ett kväkarsammanträde. Klerken kan få omformulera sin "minute" flera gånger. Det finns flera olika sätt att visa sin avvikande uppfattning från föreslagen "minute". Det kan vara att en deltagare säger "Jag håller inte med men jag vill inte stå i vägen". Detta är ett religiöst påstående då en deltagare inte vill stå i vägen för gruppens/gemenskapens gudomliga sökande som går före det personliga sökande, eftersom det kan vara så att alla andra har rätt. Ibland kan någon också be om en stunds tystnad för ytterligare inre sökande. Mer ovanligt är att någon ber att få antecknas som motståndare till förslaget. En tredje variant kan vara att någon anser sig förhindrad att ena (unite) sig med förslaget, alltså någon som inte vill stå sitt kast till förmån för mötets allmänna mening. Då kan följden bli att man senarelägger ärendet till en annan tidpunkt för att erbjuda möjlighet till ytterligare reflektion.²⁶

Klerkens uppgift är som anförts viktig. Klerken skall vara en god lyssnare, tro på en närvarande "Guide" (Gud) och på deltagarnas potential och ha tålmod. Vidare skall han eller hon förbereda en agenda och vid behov kunna kasta om i ordningen, ska sammanfatta och summera ett problem, inleda diskussioner, skissa olika handlingsplaner. Klerken skall vara mötets spegel och förhålla sig neutral, opartisk. Viktigt är också att vara vaksam på de tysta deltagarna och vad de kan bidra med, visa att de behövs och se till att de säger något innan beslut tas. Klerken skall ta ansvar för och vara delaktig i beslutet d.v.s. i "minute". Klerken skall både vara moderator, d.v.s. hålla disciplinen så att någon inte upprepar sig, talar fler gånger och för långt eller gör

²⁵ Sheeran (1983), s. 64 f.

²⁶ Sheeran (1983), s. 65-70.

för grova övertramp mot disciplinboken, och vara en öppen men tydlig diplomat. Klerken skall försöka avgöra när något skall avslutas, alltså avgöra "the sense of the meeting" och föreslå skrivning till den "minute" som skall uttrycka mötets mening. Dessa två ting är givetvis lätta att manipulera, och kraven är stora men klerkerna åtnjuter respekt. Det är numera, enligt Sheeran, relativt ovanligt med maktmissbruk eftersom klerkerna är högst medvetna om riskerna. Avgörande för klerkerna är deras förmåga att läsa av stämningen, andan. Det betraktas som en svaghet i ledarskapet att sakna denna egenskap, eftersom det kan skapa stora problem om klerkerna "läser" fel.²⁷

Värt att notera är att kväkare ibland talar om mötet och *business meeting* i sakramentala termer, ja rent av som en "eukaristisk händelse". Sammanträdet befinner sig i en gudstjänstkontext. Kväkarna tar del i Kristi död och uppståndelse genom upplevelse och inre andligt deltagande och bli så uppväckt i Guds enhet. De menar att den kollektiva upplevelsen och kunskapen om Guds närvaro, om Kristus mitt ibland oss, en gemensam upplevelse av att anden verkar är det som verkligen är den "heliga kommunionens" sakrament. Det finns ett andligt djup i gudstjänst och sammanträde och ett rätt genomfört *business meeting* är viktigt för en kväkares andliga liv.²⁸ Andra teologiska tankar som är viktiga i detta sammanhang är betoningen av allas lika värde i Guds ögon, allas rätt att delta och bli hörda, dock med målet att man söker vishet bortom att alla får sin röst hörd. Som tidigare nämnts är också Anden ställd över förnuftet, Gud kan tala inom vilken människa som helst. Gud har högsta auktoritet och alla mötesdeltagare kan vara Guds redskap.²⁹ Slutligen skall nämnas att kväkarna är delad i olika grupperingar och traditioner, där detta avsnitt behandlat främst gäller de s.k. kristocentriska kväkarna.³⁰

Nutida kyrkliga urskiljnings- och konsensusmodeller

Konsensusmodellen i Uniting Church in Australia

De senaste årens uppslitande debatter, beslut och upprivna beslut i många kyrkor världen över och i kontroversiella frågor, som t.ex. homosexualitet har lett till att flera kyrkor, t.ex. i USA, försöker hitta nya sätt att besluta och därmed komma bortom de nuvarande låsningarna. Även i andra delar av världen har ett intresse väckts för att

²⁷ Sheeran (1983), s 91-106.

²⁸ Grace (2000). Det finns även andra exempel där "närvaron mitt ibland oss" beskrivs i sakramentala termer, se Sheeran (1983), s. 6.

²⁹ Sheeran (1983), s 79 f. Grace (2000).

³⁰ Freiday (1994), s. 413-415 samt Sheeran (1983), s. 74-84.

hitta andra beslutsformer än majoritetsbeslut.³¹ En av de mest framträdande exemplen på detta och som spelat stor roll för arbetet i WCC är *Uniting Church in Australia* (UCA) och deras konsensusmanual. Kyrkan bildades 1977 genom en union mellan kongregationalister, metodister och presbyterianer, och har därigenom en tydlig ekumenisk prägel. Kyrkan har c:a 2500 församlingar med sammanlagt c:a 240 000 medlemmar. De presenterar sig bl.a. som en kyrka som "involve all people in oversight and governance, seeking to make decisions together rather than being hierarchical. We rely on consensus decision making".³² 1988 utsågs en grupp med uppgiften att göra en översyn över kyrkans debatt- och beslutsregler. Det visade sig att det fanns ett flertal problem t.ex. att verkligheten i råden stämde dåligt överens med idealet att de skulle söka Guds vilja och ord. Likaså fanns det stora brister i kommunicerandet av frågor och beslut till medlemmarna.³³ 1991 fick gruppen fortsatt förtroende att istället för en enkel översyn av reglerna, hitta riktlinjer som kunde vara till hjälp för rådsledamöter att kunna delta i sammanträden mer fritt och rättvist.³⁴ Gruppen samlade material och erfarenheter från möten och sammanträden i ekumeniska organisationer men även hos enskilda samfund. En stor inspirationskälla var den erfarenhet som hämtades från kväkarnas trehundraåriga beslutsfattande genom tyst urskiljning och konsensus. Andra viktiga inspirationskällor var olika ursprungsbefolkningars (ex. aboriginer) sätt att nå beslut genom konsensuspraxis, det nordamerikanska intresset för att hitta nya sammanträdesmodeller samt några nyzeeländska kyrkors modeller, i synnerhet den nyzeeländska metodistkyrkans konsensusmodell.³⁵ Givetvis fanns också, enligt Tabart, det nytestamentliga vittnesbördet med betoning på bön, skriften, öppenhet mot den heliga Anden, Guds vilja och minnet av Jesu undervisning som medel att nå fram till beslut som alla kan komma överens om.³⁶ Vissa principer för sammanträden växte fram i gruppens arbete: öppenhet gentemot Andens ledning, d.v.s. fokus på gudstjänst, bön och bibelläsning under sammanträdet samt att mer kraft skulle läggas på gemenskapsbyggande. Gruppen ansåg att det fanns ett behov av stor attitydförändring för att möjliggöra en konsensusmodell. Det fanns en stor oro för missbruk av modellen. Därför arbetade man mycket med den teologiska grunden och hur och varför man möts i gemenskapen. Ett annat problem gällde om hur ett stort, nationellt möte skulle kunna

³¹ Grace (2003), s. 1.

³² "About the Uniting Church in Australia". Internet: <http://assembly.uca.org.au/whoweare/UCA.htm>
Hämtad: 2007-01-07.

³³ Tabart (2003), s. 1-8.

³⁴ Tabart (2003), s. 9ff.

³⁵ Tabart (2003), s. 13.

³⁶ Tabart (2003), s. 16 f.

nå konsensus under en begränsad tid (till skillnad från kväkarna som inte har tidsbegränsning för en enskild fråga). Detta löstes genom begränsad talartid samt möjligheten att gå över till formell debatt och votering vid tidsbrist, även om konsensusförhandlingar skulle vara normen. Likaså skulle gudstjänst och gemenskapsbefrämjande vara en viktig komponent samtidigt som ordföranden skulle vara varsam med mängden utrymme för bön, reflektion/paus och möjligheten att skjuta upp diskussioner till ett senare tillfälle. Några viktiga i förhandlingen introducerades:

- Ärendepresentation
- Klargörande frågestund
- Öppen diskussion utifrån olika ståndpunkter
- Utvecklandet av möjliga förslag
- Förberedelse av specifika förslag
- Diskussion av specifika förslag
- ”kolla”, känna av konsensus
- Förklarande av konsensus.

Ordföranden gavs möjligheten tillbaka några steg vid behov, t.ex. för att utforska ett nytt förslag eller en ny riktning. Intressant att notera är att detta ”schema” har stora likheter med hur kväkarnas *business meeting* (se s. 10). Konsensus beskrivs som en process där en ”common mind” eftersträvas, antingen genom enhällighet (unanimous) eller genom en överenskommelse (agreement) då en liten minoritet åsidosätter sitt motstånd. Senare kom UCA att skilja mellan konsensusbeslut och överenskommelsebeslut.³⁷ UCA:s generalförsamling beslutade sig för en konsensusmodell genom att anta arbetsgruppens förslag till ”Manual for Meetings” 1994.³⁸

En innovation i UCA:s modell var användandet av indikatorkort. Det innebär att varje ledamot har två kort, ett orange och ett blått för att även färgblinda skall kunna se skillnad. De används för att avgöra om konsensus ökar i plenum. Orange är till för att uttrycka sin ”värme” för ett förslag eller inlägg och blå uttrycker ”kyla”. Detta innebar en ökad aktivitet och ett större tillvaratagande av människors åsikter under processens gång. Dessa kort används inte bara i slutet av ett ärende utan kontinuerligt, efter anföranden och förslag, för att ordföranden lättare skall kunna avgöra mötets mening

³⁷ Tabart (2003), s. 18-22.

³⁸ Tabart (2003), s. 27.

eller åt vilket håll mötet drar. Kortanvändandet har reviderats med tiden och numera hålls de i brösthöjd för att endast ordförande skall ha överblick och meddela läget och därmed undvika polarisering. De som håller fram sina blå kort erbjuds att förklara sig för övriga deltagare varför de motsätter sig ett förslag. Om mötets ledamöter anser att en debatt gått för långt eller upprepar sig finns möjligheten att markera detta genom att korsa sina kort i brösthöjd. Det finns även andra variationer i de lokala råden.³⁹

Även när det gäller ordförandes/moderators krävande roll påminner detta tillvägagångssätt om kväkarna och deras klerker: Det handlar om att vara uppmärksam på deltagarnas bidrag såsom tecken på Andens ledning, att förmedla trygghet, ”skydda” ärliga och därmed sårbara deltagare, att inbjuda till att stanna upp för bön eller tystnad när så är lämpligt, att särskilt inbjuda dem som är av en annan åsikt än majoriteten att kommentera, att lyssna eller föreslå kreativa lösningar som tar tillvara på deltagarnas insikter samt att sammanfatta diskussionen och så fokusera vad som är mötets mening. Dessa stora krav medför en hel del problem och ett stort behov av vägledning och utbildning för att undvika missförstånd och missbruk. Manualen ger även förslag på hur ordföranden skall möta olika situationer, hur frågor skall formuleras, hur konsensus bekräftas och kan upptäckas. Grundläggande är förstås att ordförande/moderator har förtroende för processen.⁴⁰

Efter sex år reviderades manualen och det visade sig finnas starkt stöd för att fortsätta enligt den rådande konsensusmodellen. Många uttryckte en känsla av förändrad anda, ett stärkande av gemenskapen och ett starkt ömsesidigt ansvarskännande. En målsättning är att avsätta åtminstone *20 % av mötestiden åt gudstjänst och gemenskapsbyggande*, men även möjligheten till användandet av bön och reflektion under mötets gång. Det handlar i detta fall om en mer ”gudstjänstlig” karaktär på sammanträden som genom ett större inlyssnande fått positiva effekter. Upplevelsen av att vara bättre utrustad för mötet kompenserade ”förlorad” sammanträdestid. Den mer informella karaktären i sammanträdet hjälpte även de traditionellt tystare rösterna att göra sig hörda, t.ex. kvinnor och ungdomar. En följd av det gemensamma arbetet att söka Guds vilja för kyrkan genom konsensus har bidragit till ett större ägande av ett

³⁹ Tabart (2003), s. 23-24, 41-42.

⁴⁰ Tabart (2003), s. 30 f, 37 f. På sidan 39 f beskrivs tekniker för ordföranden att använda. I detta ingår att utmana invanda tankemönster, försöka utkristallisera en kärna, omdefiniera frågor och ta små steg mot konsensus i taget, använda sig av bikupor, avbryta för bön, ajournera för kaffe/te-paus – vilket kan vara förlösande, vid läsning uppmuntra till att nå konsensus om att något behöver utredas ytterligare eller om det inte hjälper försöka nå konsensus om att kristna kan ha olika syn på frågan. Se även Tabart s. 46-47.

beslut, där fler känner sitt ansvar för att ett beslut i slutändan verkligen genomförs.⁴¹ Något som varit mycket viktigt, är arbetet med att *förändra attityder* framförallt när det gäller få bort vinna-förlora-mentaliteten och i arbetet med att försöka skapa en öppenhet för gemenskapen att bli ledd i sökandet efter Guds vilja. En reviderad manual godkändes 2000.⁴²

Den teologiska grunden kan sammanfattas i att Kristus är kyrkans huvud och att han kan tala till och genom kyrkans rådsförsamlingar, vilka i sin tur har till uppgift att söka Guds ord och lyda hans vilja. Andra viktiga aspekter är öppenhet för Andens ledning och för det oväntade, att alla har fått en gåva av Gud och därför är beroende av varandra i kyrkans liv. Viktigt för konsensusmodellen är det som bygger upp *gemenskapen* och att alla har möjlighet att bidra till arbetet. Då en mycket stor samling människor sammanträder är det viktigt att bryta upp, i *små arbetsgrupper*, där tröskeln är lägre för att kunna dela med sig av sin personliga erfarenhet och där ömsesidigt ansvarstagande och förståelse kan växa fram. Denna basgrupp kan bli som ett hem där deltagarna delar bön och liv tillsammans. I dessa grupper arbetar och diskuterar delegater de stora ärendena istället för i plenum direkt. En viktig funktion har den s.k. *"facilitation group"*, som skall koordinera alla smågruppernas arbete och respons, slå vakt om att alla insikter har blivit tillvaratagna på vägen mot ett konsensusförslag och att hålla kontakten med smågruppsledarna så att de är fullt informerade om vad som sker. De skall också se till att grupperna inte är för stora utan att alla har möjlighet att göra sin röst hörd.⁴³

När det gäller olika sorters konsensus är det viktigt att poängtera att konsensus inte bara betyder att det finns en konsensus *för* ett förslag, det kan lika gärna finnas konsensus *mot* ett förslag. Överenskommelse (agreement) innebär att några inte anser sig kunna hålla med majoritetsuppfattningen men anser sig blivit hörda och beredda att leva med beslutet som mötet urskiljt. Om inte det går kan konsensus sökas i delfrågor, där det finns överensstämmelse, och skjuta upp huvudfrågan till ett senare tillfälle eller förklara konsensus om att kristna kan ha olika syn i frågan. I sista fall, vid tidsnöd, kan förhandlingarna övergå i formell majoritetsröstning.⁴⁴

Andra kyrkor och organisationers modeller

⁴¹ Tabart (2003), s. 35-37, 46.

⁴² Tabart (2003), s. 42.

⁴³ Tabart (2003), s. 44 ff, 21, 32, 51.

⁴⁴ Tabart (2003), s. 48.

Det finns som tidigare nämnts ytterligare exempel på konsensusmodeller, t.ex. i Nya Zeeland. Eden Grace refererar till den Presbyterianska kyrkan i Nya Zeeland där dialoggrupper är en grundprincip. Dialoggrupperna träffas större delen av sammanträdestiden för att sedan presentera rapporter i plenum. Därefter sker ytterligare diskussioner för att sedan avslutas i plenum. Visar det sig att 75 % eller fler grupper är eniga förklaras konsensus utan omröstning.⁴⁵ I WARC, World Alliance of Reformed Churches, infördes 2004 i samband med dess generalförsamling i Accra. Dock har man valt att kalla det för "discernment model", urskiljningsmodell, istället för konsensus där möjligheten att ta formella majoritetsbeslut finns kvar i stor utsträckning.⁴⁶ I USA har en presbyterian vid namn Charles M. "Chuck" Olsen utmärkt sig genom att ha arbetat med konsensus, urskiljning och "worshipful work". Ett program utformades bestående av delande av berättelser, biblisk-teologisk reflektion, bön och urskiljning samt framtidsvision. Vidare har man arbetat fram former där gudstjänst och sammanträde kombineras till en enda händelse för att förtydliga förhållandet mellan kyrkliga beslut och Guds ledning.⁴⁷

Andra förebilder och föregångare

Reformationstid: Anabaptister och jesuiter

Under fornkyrklig tid och medeltid fortsatte den konciliära tanken att utvecklas. Grunden var behovet av enhet och Andens ledning i kyrkligt beslutsfattande. Under 1500- och 1600-tal, eller det som i kyrkohistorien brukar kallas reformationstid, uppkom jämte de stora reformerta och lutherska traditionerna flera rörelser och grupper med radikal och ofta eskatologisk inriktning vid sidan om. För denna uppsats är de anabaptistiska rörelserna särskilt intressanta. Troligen är det så att det finns en koppling mellan vissa anabaptistiska grupper och framväxten av kväkarrörelsen. Tidigt i dessa grupper, anförda av b.l.a. Heinrich Pfeiffer och Thomas Müntzer, betonades den gudomlig inspirationen. Där fanns något som kallades Sitzerrecht som innebar att den lokala gemenskapen av troende kristna kunde bli inspirerad av den heliga Anden när de gemensamt sökte en gemensam tolkning av olika bibelställen. Tanken om den gudomliga inspirationen i den enade gemenskapen var central.⁴⁸ Anabaptisterna försökte forma församlingarna efter nytestamentlig förebild och involverad hela gemenskapen i beslutsfattande. Anabaptisterna ville söka Guds vilja oberoende av

⁴⁵ Grace (2003), s. 3 f.

⁴⁶ Tabart (2003), s. 53-55.

⁴⁷ Olsen (1995), s. xi, Appendix 1.

⁴⁸ Sheeran (1983), s. 119-123.

andra intressen från det omkringliggande samhället. Därför kritiserade anabaptisterna andra rörelser för att kompromissa med sökandet efter Guds vilja genom att samarbeta med statsmakten.⁴⁹

Även inom den romersk-katolska kyrkan pågick en reformation. En av de mer framträdande rörelserna var Societas Jesu eller Jesuitorden. Dess grundare, Ignatius av Loyola, utformade regler för urskiljandet av andar (onda eller goda), en del regler byggde på den gamla urskiljningstraditionen medan annat var nytt.⁵⁰ Urskiljandet av andar (1 Kor 12:10) kom för Ignatius att handla om att genom förtrogenhet med sitt inre och efter särskilda kriterier avgöra vad som är av godo och vad som är av ondo och så hitta den väg som leder till Kristus och följa gå den. Ignatius talar också om olika "rörelser" inom människan (vanliga tankar, känslor, upplevelser). Urskiljningen handlar alltså om att få ordning på det inre kaoset av rörelser. Dessa rörelser kommer dock utifrån, från den gode eller den onde anden. Rörelserna delas in i två kategorier, *tröst* eller *tröstlöshet*, en indelning som är mer sofistikerad än den låter. Själva urskiljningen sker i sex olika steg. Först samlar man sig till *stillhet* och ro, därefter handlar det om att *förnimma* och bli medveten om rörelserna i sitt inre. När det är gjort skall tankarna och känslorna *formuleras*. Sedan kommer själva *bedömningen* och kategoriseringen av rörelserna, i tröst eller tröstlöshet. Därigenom skall den som övar sig urskiljningen *fatta beslut* att följa den gode anden. Det sista steget innebär att den som övar sig skall *agera och handla* utifrån beslutet.⁵¹ Dessa övningar var främst för personlig urskiljning, men Ignatius första följeslagare samlades tillsammans för att urskilja Guds vilja för dem: De försökte tillsammans söka Anden och så nå enhet i sina beslut (*todos contentos*).⁵² Den första tiden fattade verkligen jesuiterna beslut genom sk. *gemensam urskiljning*. Det byggde på att medlemmarna i gemenskapen skulle be över de frågor och problem som uppkom i gemenskapen för att sedan dela med varandra av bönens erfarenheter och följder. På det följde en diskussion och fortsatt bön till dess gemenskapen uppnått ett så gott som enhälligt beslut. Denna form av jesuitiska spiritualitet försökte återupplivas bland jesuiterna efter andra Vatikankonciliet med blandat resultat som följd.⁵³

Sobornost och den rysk-ortodoxa kyrkan

⁴⁹ Morris & Olsen (1997), s. 36.

⁵⁰ Morris & Olsen (1997), s. 33.

⁵¹ Heiding (2005), s. 197-199.

⁵² Sheeran (1983), s. 29.

⁵³ Sheeran (1983), s. xiii.

När Specialkommissionens subkommitté I sammanträdde i Damaskus i mars 2000 lyftes öppet frågan om kommissionen kunde lära sig mer om konsensusbeslutsfattande från fler medlemskyrkor än Uniting Church in Australia (UCA). Kommittén lyfter särskilt upp begreppet *konciliaritet* eller *sobornost* inom den östortodoxa traditionen.⁵⁴ I Specialkommissionens slutrapport, appendix B står det:

The consensus method is a means of arriving at decisions without voting. It is more conciliar than parliamentary, and more inclusive than adversarial. Some Orthodox churches use a similar procedure, also some other churches such as the Religious Society of Friends and the Uniting Church in Australia. The experience of these churches is reflected in the following summary. However, no particular model can be simply transferred from a denominational context to the ecumenical context of the WCC: adaptations will be needed.⁵⁵

Inte bara kväkarna och UCA har fungerat som förebilder utan även det ortodoxa sobornostbegreppet har varit en inspirationskälla i arbetet med WCC:s konsensusmodell. Sobornostbegreppet är av teologisk art och motiverar en annan form av beslutfattande än den traditionellt västerländska, men är ingen modell i sig. Begreppet har ett flertal olika betydelser av vilka jag endast skall ta upp några. Den ryske lekmannateologen Aleksey Stepanovich Khomiakov är en av dem som under senare delen av 1800-talet lyfte fram tankar kring sobornost, trots att han själv inte använder begreppet. Sobornost kommer från verbet *sobirat'* som betyder samla, sammanföra, och från substantivet *sobor* som betyder rådsförsamling (council) och är den slaviska översättningen av grekiskans *synaxis*. Sobor uttrycker även betydelsen av det grekiska begreppet *ekklesia*. Adjektivet *sobornyi* är den slaviska översättningen av begreppet "katolsk" i den niceano-konstantinopolitanska trosbekännelsen. Khomiakov beskriver kyrkan utifrån detta begrepp som bestående av en enda icke urskiljbar skara, inspirerad/ledd av Guds Ande och där ingen medlem utmärker sig från någon annan medlem. Vidare talar han stundtals om *sobornyi* som "folkets vilja", som dock inte skall förväxlas med demokrati i vanlig bemärkelse, utan snarare i någon form av metafysisk, andlig mening. Enligt Khomiakov är jämlikhet och enhet uttryck för Guds nåds närvaro.⁵⁶ Många har sedan dess tolkat och utlagt sobornost/konciliaritet och dess mångtydighet. Detta försvårar försöket att urskilja en viss betydelse. Sergius Bulgakov menar att det finns en poäng med det. Enligt Bulgakov är det ett begrepp i rörelse, ofärdigt i jämförelse med de precisa definitioner som är vanliga i västlig tradition.⁵⁷ I kyrkans sobornost finns inte heller något utrymme för något "dogmatiskt orakel" utan det är den helige Ande som lever i kyrkan och som visar vägen till enhällighet.

⁵⁴ "Organisation of the WCC" - Report of Subkommittee I, Damaskus, Syrien, Mars 2000. Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/damascuspost-01-e.html> Hämtad: 2006-10-17.

⁵⁵ *Final Report*, Appendix B. 2002, i Programme Book, (2005), punkt 8, s. 94.

⁵⁶ Shevzov (2004), s. 27, 30f. Om demokrati och sobornost, se även Bulgakov (1988), s. 172.

⁵⁷ Bulgakov (1988), s. 85.

Konciliebeslut är endast en metod för att nå samstämmighet.⁵⁸ Todor Sabev beskriver sobornost som om kyrkan är likt ett stort råd av lokalkyrkor som den helige Ande (som är kärlekens och gemenskapens källa) samlar från alla platser och tider. Sabev betonar också dess mångtydighet med betoning på gemenskap, enhet, endräkt och den heliga Andens ledning.⁵⁹ Sobornost handlar också om att vara en i tanke när ett råd samlas, det handlar mer om en organisk princip än en organisatorisk. Om ett biskopssynod är samlad och den fattar beslut är det frågan om att nå en harmoni av lokalkyrkornas uppfattningar och inte biskoparnas personliga åsikter.⁶⁰

”Deliberativ demokrati”

Inom sociologin och statsvetenskapen har en typ av demokratiteori blivit särskilt framträdande. Det talas om s.k. *deliberativ* demokrati. För denna uppsats är detta särskilt intressant, då det blir tydligt att det finns ett intresse av att utveckla demokratin bortom majoritetsstyre och sedvanlig parlamentarisk metod även på den samhällspolitiska arenan. I den svenska parlamentariska demokratiutredningens betänkande från 2000 definieras den deliberativa demokratiteorin som något där *argumentationen* och *samtalet* är av grundläggande betydelse. En sådan demokrati kan ge förtroendeskapande samspel mellan övertygelser som uppstått i fria samtal: Det handlar om att ge ett ramverk för fria diskussioner mellan jämlikar. Därför behövs arenor för sådana diskussioner, där den enskildes intressen underordnas för det gemensamma bästa.⁶¹ Deliberativ demokrati kallas även för samtalsdemokrati och det finns en tydlig inriktning på konsensus och konfliktlösning, men det innebär inte alltid en slutlig samsyn eller att processen fram till ett gemensamt beslut är utan verkliga motsättningar.⁶² Den deliberativa teorin framträdde i amerikansk debatt på 1980-talet och vann på 1990-talet allmänt erkännande i den akademiska demokratidiskursen. Det existerar stora åsiktsskillnader i teoribildningen men en del gemensamma drag kan skönjas. Det gäller dels att de grundläggande villkoren för demokratisk samexistens måste bestämmas genom deliberation (öppen diskussion mellan jämlikar), att legitimitet och rationalitet uppnås bäst i beslutsfattande genom deliberation. Det är också viktigt att medborgare kan delta fritt och jämlikt.⁶³ En del kritik har riktats mot teorin. Från filosofiskt håll menar man att teorin inte är tillräckligt realistisk, särskilt när

⁵⁸ Bulgakov (1988), s. 78.

⁵⁹ Sabev (1996), s. 61 f.

⁶⁰ Sergius Bulgakov ”The Church’s ministry” i *The Orthodox Churches in the Ecumenical Movement*. (1978), s. 168.

⁶¹ Premfors & Roth (2004), s. 7 f.

⁶² Premfors & Roth (2004), s. 8 f.

⁶³ Premfors & Roth (2004), s. 12.

det gäller tilltron till medborgarnas vilja och förmåga att delta i deliberation. Kritik riktas också mot att deliberativ teori tonar ned behovet av formella beslut och voteringar. Den feministiska kritiken består b.l.a. i att den anser att deliberativ teori framhåller samförstånd som ett överordnat värde möjlighet.⁶⁴ den stora auktoriteten på området är Jürgen Habermas, framförallt genom sitt verk *Faktizität und Geltung* (eng: *Between Facts and Norms*) från början av 1990-talet.⁶⁵

⁶⁴ Premfors & Roth (2004), s. 14.

⁶⁵ Premfors & Roth (2004), s. 13, 18-19.

3. Vägen till konsensus i Kyrkornas Världsråd

Om Kyrkornas Världsråd

Den moderna ekumeniska rörelsen tog fart på slutet av 1800-talet då kristna från olika traditioner började be och arbeta tillsammans. På 1920-talet höjdes röster om behovet av en sammanslutning av kyrkor (bl.a. från ekumeniska patriarkatet i Konstantinopel, *koinonia ton Ekklesion*), och 1937 samlades företrädarna för de två rörelserna Life & Work (kyrkornas sociala och etiska ansvar) och Faith & Order. MAn beslutade att slå ihop rörelserna till Kyrkornas Världsråd (World Council of Churches, WCC), vilket konstituerades 1948 i samband med dess första generalförsamling i Amsterdam, Nederländerna. Senare anslöt sig även det internationella missionsrådet till WCC.⁶⁶ Då antogs dess grundval, senare reviderad 1961 i New Dehli med ett trinitariskt tillägg:

The World Council of Churches is a fellowship of churches which confess the Lord Jesus Christ as God and Savior according to the scriptures and therefore seek to fulfill together their common calling to the glory of the one God, Father, Son and Holy Spirit.⁶⁷

Tidigt definierades också WCC:s syfte. Det bestod i att kalla kyrkorna till *synlig enhet*, i *en tro* och i *en eukaristisk* gemenskap som uttrycks i liv och gudstjänst och att sträva efter enhet så att världen kan tro. WCC vill också bidra till gemensamt vittnesbörd och mission, hjälp i mänsklig nöd, arbeta för att bryta ner barriärer mellan människor och kämpa för rättvisa, samt nära förnyelse inom kyrkorna.⁶⁸ WCC har bland annat gjort sig känt i kampen mot rasism och apartheidsystemet i Sydafrika och för sitt arbete med svåra kyrkoskiljande frågor vilket resulterade i Lima-dokumentet: Dop, Nattvard, Ämbete⁶⁹. Dokumentet har gett inspiration till gudstjänstförnyelse och bidragit till närmanden mellan olika kyrkor. WCC har i dag ett 340-tal medlemskyrkor bestående av protestantiska, anglikanska, gammalkatolska kyrkor och nästan alla ortodoxa kyrkor. Romersk-katolska kyrkan är inte medlem men samarbetar i en gemensam kommission (joint working group) med WCC, samt är fullvärdiga medlemmar i Faith & Order-sektionen. Likaså finns ett samarbetsråd med pentekostala kyrkor.⁷⁰ WCC:s styrs av en generalförsamling (assembly), som är WCC:s högsta beslutande organ och som samlas vart sjunde år. Generalförsamlingen, där alla medlemskyrkor är representerade, beslutar om planer, projekt, gör uttalanden samt väljer presidenter. Dess centralkommitté är det beslutande organet mellan generalförsamlingarna.⁷¹ Ur

⁶⁶ Internet: <http://wcc-coe.org/wcc/who/histor-e.html> Hämtad:2007-01-12.

⁶⁷ "Basis", "Functions and Purposes", "Authority", WCC, 1975, i: Kinnamon & Cope (1997), s 469.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ På engelska känt som BEM: Baptism, Eucharist and Ministry.

⁷⁰ Internet: <http://wcc-coe.org/wcc/who/index-e.html#1> Hämtad: 2007-01-12.

⁷¹ Internet: <http://www.wcc-assembly.info/en/about-the-assembly.html> Hämtad: 2007-01-12.

centralkommittén väljs sedan en inre styrelse, exekutivkommittén, som träffas två gånger om året.⁷²

Specialkommissionens arbete och vägen till konsensus

Enligt Leonid Kishkovsky uppstod det redan tidigt i WCC:s historia en kris mellan de ortodoxa kyrkorna och de övriga medlemskyrkorna. Alexander Schmemmann var en av de tidiga kritikerna till de ortodoxas position inom WCC. Han menade i en uppsats från tidigt 1960-tal ("Moment of Truth for Orthodoxy") att de ortodoxa inom WCC inte deltog fullt ut och att det fanns en stor klyfta mellan representanterna och den ortodoxa kyrkans "verklighet", d.v.s. kyrkans liv. Vidare ansåg han att WCC var för västorienterad och alltför inriktad på den protestantisk-katolska splittringen: WCC var på protestanternas villkor. Den verkliga motsättningen var i stället mellan väst och öst, såsom två andliga och teologiska "världar". Schmemmann menade att de ortodoxa hade en helt annan förståelse av vad ekumenik handlade om än den gängse protestantiska förståelsen och menade redan på 60-talet förutspådde Schmemmann att om inte WCC hanterade det här problemet skulle det leda till en stor ekumenisk kris. Under 1990-talet, då den "ortodoxa krisen" blossade upp på allvar, menade många, enligt Kishkovsky, att det berodde på ortodox "fundamentalism", missförstånd och brist på information hos det ortodoxa prästerskapet och lekfolket. Schmemmann visar på att krisen satt djupare än så. Det finns flera exempel i WCC:s ortodoxa medlemmar känt sig obekväma. Det kända "Toronto Statement"⁷³ från centralkommittén 1950 om WCC:s ecklesiologiska neutralitet var ett resultat av ortodoxas oro. Genom åren har de ortodoxa ett flertal gånger i samband med konferenser och generalförsamlingar presenterat separata publikationer för att påvisa missnöje med den rådande metodologin och inriktningen inom WCC. 1981 ägde "The Sofia consultation"⁷⁴ rum mellan WCC:s generalsekreterare och östortodoxa representanter. Där diskuterades utvecklingen inom ekumeniken och WCC och där förtydligade de östortodoxa sitt missnöje med den västligt-protestantiska inriktningen även om de åter bekräftade sitt fortsatta deltagande i WCC och arbetet för kristen enhet. Under generalförsamlingen in Canberra (1991) uttryckte de ortodoxa att den teologiska utvecklingen inom WCC höll på att gå för långt angående synkretism och försvagad trinitarisk teologi. Under 1990-talet ökade trycket på de ortodoxa kyrkornas ledare att göra något och en populistisk

⁷² Internet: <http://wcc-coe.org/wcc/who/gov-e.html> Hämtad: 2007-01-12.

⁷³ *Toronto Statement* finns i dess helhet i: Kinnamon & Cope (1997), s. 463-468. Det handlar bl.a. om att WCC varken är en kyrka eller Kyrkan och inte heller har en särskild ecklesiologi.

⁷⁴ *Report: Consultation on Orthodox Involvement in the WCC, Sofia, 1981*, finns i dess helhet i Kinnamon & Cope (1997), s. 482-485.

antiekumenism växte fram, särskilt bland de nu fria kyrkorna i Östeuropa. Detta var en del av krisen, men som Kishkovsky påpekar är krisen mer nyanserad än så. I maj 1998 hölls en ortodox konsultation i Thessaloniki i Grekland som mynnade ut i ett skarpt uttalande där man krävde att en kommission skulle tillsättas för att grundligt utvärdera krisen och de ortodoxas fortsatta deltagande i WCC.⁷⁵ I december samma år under WCC:s generalförsamling i Harare, inrättades på förslag av exekutivkommittén ”The Special Commission on Orthodox Participation in WCC” med mandatet att hitta acceptabla former för de ortodoxas deltagande i det ekumeniska arbetet och för att arbeta med en omstrukturering av WCC. Kommissionen skulle bestå till ena hälften av representanter från de ortodoxa kyrkorna och den andra hälften från övriga kyrkor. Göran Bexell, delegat från Svenska kyrkan vid Harare 1998, bekräftar dubbelheten i de ortodoxa kyrkornas kritik: Det handlade både om den ökade nationella självkänslan i Östeuropa, som lett till en folklig antiekumenisk attityd, och en uppriktig och ärlig kritik över den protestantiska teologins och den västerländska humanismens dominans i WCC:s tänkande.⁷⁶ Konrad Raiser, dåvarande generalsekreterare i WCC gjorde efter Harare ett intressant uttalande angående den protestantiska dominansen och det parlamentariska majoritetsstyret i WCC:

While many churches consider this appropriate, it is essentially a model derived from political life and is not necessarily the best way to express the self-understanding of a 'fellowship of churches.' Not only the Orthodox churches, but also many churches in Africa and other parts of the southern hemisphere, follow different models, which emphasize dialogue and consensus and the respect for hierarchy and authority.⁷⁷

Året innan, i september 1997, antogs av centralkommittén ett policydokument med titeln *Towards a Common Understanding and Vision of the World Council of Churches* (CUV), till följd av en åtta år lång process. Det mottogs också väl av generalförsamlingen i Harare. Den återknyter till Toronto Statement om WCC:s ekklesiologiska neutralitet och betonar WCC:s grundläggande idé om ”fellowship of churches” som försöker fullgöra sin gemensamma kallelse. Redan i CUV finns en öppning för att WCC:s beslutsprocess kan behöva ändras. CUV målar upp ett ideal hur beslutsfattande bör gå till. Det betonas att strukturerna bör fungera så att de ger maximal representation, deltagande och transparens i beslutfattandet och för att maktkoncentration skall undvikas skall man prioritera *reflektion* och *deliberation* i

⁷⁵ Kishkovsky, “The Orthodox Churches, The World Council of Churches, and the Ecumenical Movement”, i Gennadios av Sassima (2005), s. 107-111.

⁷⁶ Bexell (1999), s. 26.

⁷⁷ “Decision-making – various churches and religious organisations are beginning to wonder if controversial issues can be handled in some way other than voting – Brief Article” (6/1, 1999) *Christian Century*. Internet: http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1058/is_1_116/ai_57643487/print Hämtad: 2006-10-17.

viktiga frågor för världens kyrkor istället för programmatiskt och organisatoriskt beslutfattande. De skall också ge utrymme för att alla röster kan bli hörda och inte endast de som är privilegierade genom ”rätt” språk, kultur, utbildning och erfarenhet. Målet är också ett mer samspelt arbete bortom särintressen, att vara en del av kyrkornas liv, inte något bortom eller över och att nå kyrkor som är intresserade men ser sig teologiskt förhindrade att ingå i WCC.⁷⁸

I december 1999, i Morges, Schweiz höll SC sitt inledningssammanträde som samlade de sextio representanterna, trettio ortodoxa (öst och orientaler) och trettio från övriga kyrkor under ledning av metropolit Chrysostomos av Efesos och biskop Rolf Koppe från den evangeliska kyrkan i Tyskland. Under generalförsamlingen i Harare visade sig även att andra kyrkor än de ortodoxa hade liknande farhågor och kritik mot WCC:s linje.⁷⁹ Centralkommitténs moderator, den armeniske katolikos Aram I klargjorde vissa krav för fortsatt ortodox medverkan som b.l.a. borttagandet av inklusivt språk, angående ordinerade kvinnors gudstjänstmedverkan och nedtoning av frågor kring homosexualitet och genus.⁸⁰ Under mötet i Morges fastställdes fyra arbetsområden med fyra subkommittéer: 1. WCC:s organisation, 2. utformning, anda och principer för det gemensamma arbetet i WCC, 3. Teologiska överensstämmelser och skillnader mellan ortodoxa och andra traditioner inom WCC och 4. Befintliga modeller och nya förslag till strukturellt ramverk för WCC som underlättar meningsfullt ortodoxt deltagande. Likaså tillsattes en styrkommitté.⁸¹ Ett citat från detta möte refereras ofta flera ställen i rapporter och litteratur, vilket bekräftar SC stora betydelse för WCC.

Generalsekreteraren Konrad Raiser sade vid ett tal i Morges om inrättandet av SC: ”Never before in its 50 years of history has the WCC taken its Orthodox member churches as serious as with this decision”⁸²

I mars 2000 träffades subkommitté I och IV i Damaskus, Syrien. Subkommitté I var den som fick ansvar för arbetet med WCC:s organisation och därmed om hur WCC skulle fatta beslut i framtiden. Det fanns ett behov av inspirationskällor. Under mötet

⁷⁸ *Towards a Common Understanding and Vision of the World Council of Churches* (1997), se särskilt under rubrik ”The Council as an organisation” i kapitel 3: ”The self-understanding of the World Council of Churches”. Se även ”Guidelines for the Conduct of Meetings: Appendix A”, s. 37 i Programme Book (2005).

⁷⁹ ”Special Commission holds first meeting - plans work for 2000”. Presskommuniqué från Morges, Schweiz 1999: 9 december 1999. Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/news/press/99/35pu.html>. Hämtat: 2006-10-17.

⁸⁰ Brander (2002), s. 589.

⁸¹ Presskommuniqué från Morges, Schweiz 1999.

⁸² Ibid. eller Leonid Kishkovsky, i Gennadios av Sassima (2005), s. 111.

presenterade därför kväkaren Eden Grace "An Introduction to Quaker Business Practice" och australiensaren D'Arcy Wood "On Consensus Procedures", som var en sammanfattning av Uniting Church in Australia's manual for meetings, för diskussion. Redan i Morges hade frågan om vilken metod WCC skall använda för beslutsfattande diskuterats. Som beslutsprincip i så gott som alla frågor valde subkommittén att rekommendera en konsensusmetod baserad på samtal, lyssnande och reflektion för att nå ett "gemensamt sinne", istället för debatt och majoritetsomröstningar,. Kommittén ansåg att WCC skulle utgå från den modell som finns i Uniting Church in Australia (UCA) och att denna behövde anpassas för att fungera på ett internationellt plan. Det noterades att det i vissa frågor skulle krävas formella omröstningar av juridiska skäl. Kommittén ansåg också att det skulle finnas möjlighet att få en minoritetsuppfattning antecknad enligt den regleringen som redan fanns i Rule XVI.5- 6, som reglerar WCC:s sammanträdesordning och anger möjligheten för någon att stoppa omröstningsförfarandet när den uppfattar att ärendet strider mot sin kyrkas ecklesiologiska självförståelse⁸³. Det stod också klart att en konsensusmodell var en mycket viktig komponent för att möta behov som fanns hos de ortodoxa i WCC. En del öppna frågor fanns också. Det handlade om vilka anpassningar som behövs av modellen från UCA och om det finns fler traditioner kommittén kan lära sig av om konsensusmodellen, t.ex. den ortodoxa sobornosttraditionen, vilka revideringar som behövdes av reglerna, hur WCC skulle hantera avvikande meningar i den nya konsensusmetoden (konsensus innebär inte enhällighet) och hur antecknandet av minoriteters ståndpunkter skulle hanteras. Även frågan om utbildning i den nya beslutsmetoden diskuterades.⁸⁴

Nästa plenarmöte samlades i Kairo, Egypten, i slutet av oktober 2000. Vid detta möte identifierades fem ämnesområden för SC att fokusera på:

- Medlemskapsfrågor

⁸³ Rules of Debate XVI:

5.s) Dissent and abstention

Any delegate voting with the minority or abstaining may have his or her name recorded.

6.b) Matters concerning ecclesiological self-understanding

"Where a matter being raised is considered by a member to go against the ecclesiological self-understanding of his or her church, he or she may request that it not be put to the vote. The Moderator will in such a case seek the advice of the Business Committee or the Executive Committee in consultation with this member and other members of the same church or confession present at the session. If there is consensus that the matter does in fact go against the ecclesiological self-understanding of the member, the Moderator will announce that the matter be dealt with in deliberative session without vote. The materials and minutes of the discussion will be sent to the churches for their study and comment." Internet: <http://wcc-coe.org/wcc/who/rules-e.html> Hämtad: 2007-01-04.

⁸⁴ Länkar till rapporterna finns på: Documents from Subcommittees I och IV (Damascus), (2000) Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/damascuspost-00-e.html> Hämtad: 2006-10-17.

- Översyn av formen för beslutsfattande
- Gemensam bön och gudstjänst
- Ecklesiologiska frågor
- Utveckling av ekumeniska metodologier för hantering av sociala och etiska frågor.

I Kairo började en konsensusmodell ta form där SC enades om att konsensusmodellen borde användas så ofta som möjligt i beslutsfattande eftersom den hjälper till att undvika konfrontationsökande inställningar och att det ger mer tid för djupare undersökning av frågor och därmed möjlighet att nå en "common mind" i olika frågor. Mötet klargjorde att konsensus varken innebär enhällighet, än mindre att någon grupp kan använda modellen som ett slags veto. Mötet ville också fixera vissa områden som borde avgöras med formell omröstning förslagsvis ekonomiska, administrativa frågor samt utnämningar. För första gången talades det om en fortsättning på SC, en kommitté som skulle övervaka agenda och beslutsfattande (business committee). Det fanns också tankar om att inrätta en ständig specialkommission med eget sekretariat. Inte oväntat bekräftade kommissionen att även andra kyrkor och grupper i WCC än de ortodoxa befinner sig i en minoritetsställning. Man ansåg också att en grupp behövde tillsättas för att titta noggrannare på vilka nya regler som behövs för en ny beslutsmodell och att det skulle presenteras ett förslag på nästa plenarmöte.⁸⁵

Ett tredje plenarmöte hölls i Berekfürdő, Ungern, i november 2001. Vid detta mötte gjordes, om vi får tro pressmeddelandet, stora framsteg. Det fastslogs att konsensus är den metod som bör användas i WCC:s olika beslutande organ. SC föreslog också en definition av vad konsensus är för något: "The consensus method is a process for seeking the common mind of a meeting without deciding issues by means of voting".⁸⁶ SC definierade också fem olika kategorier av konsensus⁸⁷. Inrättandet av en kommitté bestående av hälften ortodoxa och andra hälften övriga för att vara rådgivande till WCC:s exekutiv- och centralkommittéer rekommenderades likt i mötet i Kairo. SC ansåg även att konsensusmodellen skulle kunna hjälpa till lösa en del av de problem

⁸⁵ "Interim Report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC", Central Committee, Potsdam, Tyskland 29/1-6/2 2001 (Dnr: GS 4, CC 2001) Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/cc2001/g4-e.html> Hämtat: 2006-10-17.

⁸⁶ "Consensus on Consensus as appropriate decision making method for the Council". Press Update 21 November 2001, WCC office of Communication. (Berekfürdő, Ungern 15-20/11 2001). Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/news/press/01/40pu.html> Hämtat: 2006-11-08.

⁸⁷ För genomgång av kategorierna, se kapitel 4.

som funnits inom WCC angående sociala och etiska frågor.⁸⁸ Exempel på sådana frågor är homosexualitet, ordination av kvinnor och inklusivt språk.⁸⁹

Sista plenarmötet hölls i Järvenpää, Finland i slutet av maj 2002 där SC sammanfattade sitt arbete i en slutrapport till centralkommittén.⁹⁰ Slutrapporten (Final Report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC) består av tre delar där del A beskriver bakgrunden och kontexten till SC:s arbete (I) och dess anknytning till CUV (II). Del B behandlar de fem ämnesområdena som fastslogs i Kairo 2000. Del C består av konkreta rekommendationer till ändringar och regleringar av WCC:s struktur. Efter det följer ett antal bilagor varav de viktigaste är appendix B och C. Appendix B är en grundligare genomgång av konsensusmodellen medan C handlar om förslag till ändringar i "Rules of the World Council of Churches" som handlar om att införa teologiska kriterier för medlemskap i WCC.⁹¹

I del B behandlas först ecklesiologin som har sin grund i *Toronto Statement*. I ecklesiologidelen vill SC lyfta fram några frågeställningar: (III, paragraf 15 och 16) *identifierar* en medlemskyrka sig som den enda heliga, katolska och apostoliska kyrkan eller ser den sig som en *del* av den? Kommissionen anser det viktigt för självförståelsen, för att kunna hålla WCC ecklesiologiskt neutral. Det väcker också frågor (paragraf 16) om det finns plats för andra kyrkor i ortodox ecklesiologi och hos de protestantiska kyrkorna om hur man förstår och uttrycker sin tillhörighet till Kyrkan. Dessa frågor är viktiga för det ömsesidiga erkännandet. När det gäller sociala och etiska frågor (IV) tackar SC först för allt arbete som gjorts genom WCC för försvarandet av mänskliga rättigheter och den profetiska och livgivande röst organisationen varit för världen. I denna del lyfts dock kritiken om WCC:s känslighet för liberala och politiserande tendenser. WCC som en gemenskap lyfts fram och frågan blir då om det är kyrkorna som lyfter frågorna till WCC och talar kyrkorna med en och samma mun? Det är därför viktigt att kyrkorna bildar sig en gemensam uppfattning, en "common mind". Om det sker kan WCC vara ett kraftfullt instrument. Saknas kyrkornas förtroende för WCC försvinner också styrkan. Därför betonar SC användandet av konsensusmodellen (paragraf 35) som man tror den kan skapa förtroende och öka

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ "Interim Report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC" (Dnr: GS 4, CC 2001). Punkt 2.1.

⁹⁰ Process and Documentation for the Special Commission. <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/special-02-e.html> (2006-12-30)

⁹¹ *Final Report*, i Programme Book (2005), s. 69.

förutsättningarna för "common mind" samt göra det lättare för alla att delta i diskussionen kring omstridda sociala och etiska frågor. Den gemensamma bönen (Common Prayer, V) ges ett ramverk i slutrapporten. Det handlar om ett tydligare språkbruk där ordet "worship" ersätts med "prayer". "Worship", vilket kan översättas med tillbedjan och gudstjänst, anses vara något förknippat med liturgi och nattvardsfirande vilket, enligt rapporten, är något endast en enskild kyrka kan erbjuda, inte WCC. SC föreslår i rapporten att två sorters "bönegudstjänster" får förekomma vid WCC:s evenemang. Den första är "confessional", vilket innebär att en särskild kyrkotradition inbjuder hela mötet till en gudstjänst i enlighet med sin tradition och ordning. Detta innebär att alla kan delta utan samvetsqual och att gudstjänsten inte uppfattas som en gudstjänst i "den ekumeniska kyrkan" (jfr med "Toronto Statement"), men som en gemensamt firad gudstjänst⁹². Den andra formen är "interconfessional", med skillnaden att element från olika traditioner i denna form kombineras. SC förordar i slutrapporten beslutsfattande genom konsensusmetod (VI). Denna del i slutrapporten kommer att presenteras mer ingående i nästföljande kapitel. Motiveringar som ligger bakom t.ex. att det är ett mer jämlikt och balanserat system än majoritetsstyre och att många (anglikaner, kväkare, flera protestantiska kyrkor, ortodoxa) föredrar konsensus som det sätt mest lämpligt för beslutsfattande i kyrkoorganisationer. Om konsensus används rätt kan det leda till ett fördjupat förtroende och inlyssnande efter varandra och den helige Ande. Införandet av en konsensusmetod innebär enligt Peter Bouteneff framförallt en genomgripande förändring i WCC:s kultur och anda. En permanent kommitté föreslås (paragraf 51) med jämlik representation mellan ortodoxa och övriga som har till uppgift att se till att SC rekommendationer efterföljs och som rådgivande i konsensusmodellen och i ecklesiologiska frågor. Det sista ämnesområdet berör medlemskapsfrågor. Det mest framträdande är att SC föreslår att man kan vara "associationsmedlem" i WCC. Det innebär en ny form eller grad av medlemskap där kyrkor som av olika anledningar känner att de måste distansera sig från WCC, alternativt inte kan gå med fullt ut. Istället för att de kyrkorna avstår medlemskap eller lämnar WCC kan de ändå delta i någon form utan att ta ställning till WCC fullt ut.⁹³

⁹² Även om gemensamt nattvardsfirande med WCC som värd inte är möjligt genom förslaget eftersom alla inte kan ta emot från samma altare, innebär det inte att nattvardsfirande är förbjudet i samband med WCC-möten. En särskild kyrkotradition eller kyrka (ex. luthersk, gammalkatolsk, anglikansk tradition med öppet nattvardebord) kan inbjuda till ett "confessional" nattvardsfirande utanför det officiella programmet med en allmän och öppen inbjudan till mötets deltagare. *Final Report*, paragraf V:44 i Programme Book (2005), s. 77.

⁹³ Boeteneff (2003), s. 49-55 och *Final Report*, i Programme Book (2005), s. 69-103.

26/8-3/9 2002 sammanträdde WCC:s centralkommitté för att ta ställning till SC:s slutrapport. Efter en hel del debatt, kritik och oro, framförallt över förslagen om konsensusmodellen, gemensam bön och om en permanent kommitté, accepterades rapporten och dess förslag av centralkommittén med vissa justeringar. Det innebar att centralkommittén beslutade att pröva konsensusmodellen fram till och med generalförsamlingen Porto Alegre, Brasilien 2006. Centralkommittén beslutade också att godkänna förslaget om gemensam bön, trots att det var kontroversiellt men att det skulle bearbetas ytterligare av den nya permanenta kommittén som fick namnet *Permanent Committee on Consensus and Collaboration*.⁹⁴

Centralkommittén beslutade att specialkommissionens styrkommitté skulle upprätthålla rollen som den permanenta kommittén t.o.m. generalförsamlingen 2006. I juni 2003 träffades styrkommittén i Neapolis, Grekland för att dels leda arbetet med utformandet av nya sammanträdesregler, d.v.s. en ny manual för beslutsfattande enligt konsensusmodellen. Vid mötet beslutade styrkommittén att en mindre referensgrupp skulle förbereda förslag till centralkommittén senare samma år. Efter centralkommitténs möte ansåg styrkommittén att ett större möte skulle samlas där representanter för kyrkor som praktiserar beslutsfattande genom konsensusmodell skulle inbjudas för att delta i arbetet med utarbetandet av nya regler. 2004 skulle exekutivkommittén finslipa förslaget till nya regler så att centralkommittén vid dess möte 2005 kunde tillämpa beslutsfattande genom konsensus och fungera som testinstans för de nya reglerna. Med erfarenheterna därifrån skulle ett regelverk förberedas till generalförsamlingen 2006. Styrkommittén fortsatte även arbetet kring ecklesiologi, medlemskap och gemensam bön. Vid nästföljande möte i Minsk, Vitryssland, arbetade styrkommittén med förslagen till nya regler mer konkret samt med "kommunicerandet" av konsensusmodellen och SC:s arbete till medlemskyrkorna.⁹⁵ Vid centralkommitténs möte i februari 2005 i Genève beslutade WCC att godkänna ett förslag under namnet Rule XIX (senare XX),

⁹⁴ "Some Central Committee members are wary but consensus is achieved on Special Commission report" (2/9 2002). World Council of Churches – Central Committee News Release. Internet: <http://www2.wcc-coe.org/pressreleasesen.nsf/index/pr-CC2002-10e.html> Hämtad: 2006-10-17. och "WCC Central Committee charts course for the future" (3/9 2002). Internet: <http://www2.wcc-coe.org/pressreleasesen.nsf/index/pr-CC2002-11e.html> Hämtad: 2007-01-05. Se även: Brander (2002), s. 591.

⁹⁵ "Report of the Steering Committee of the Special Commission on Orthodox Participation in the World Council of Churches" 2003 (Dnr: CC 2003, GEN 4) Internet: <http://www2.wcc-coe.org/ccdocuments2003.nsf/index/gen-4-en.html> Hämtad: 2006-10-17. samt Report of the Steering Committee of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC. Minsk, Belarus 16-19 June 2004 (Central Committee Geneva Switzerland, 15-22 Februari 2005, Dnr: 10).

vilket innebar att konsensusmodellen blev den nya sammanträdesordningen för alla WCC:s förhandlingar.⁹⁶

Vid generalförsamlingen i Porto Alegre, Brasilien i februari 2006 blev konsensusmodellen presenterad och tillämpad av medlemskyrkornas delegater. SC:s förslag om interkonfessionella och konfessionella bönegudstjänster tillämpades också.

⁹⁷

⁹⁶ "Consensus: A better way of reflecting the nature of the church" av Walt Wiltschek. World Council of Churches – Central Committee News Release, 22 februari 2005. Internet: <http://www2.wcc-coe.org/pressreleasesen.nsf/index/pr-cc-05-14.html> Hämtad: 2007-01-06.

⁹⁷ Jonson (2006), s. 22.

4. Konsensus - Jesu Kristi sinnelag

En grundläggande drivkraft i arbetet med att förändra kyrkans sätt att fatta beslut borde, enligt exegeten Luke T. Johnson, vara en närmare relation mellan lära och liv:

I think there ought to be some connection between what a group claims to be, and the way it does things. The church claims to be a community of faith; is there any connection between this claim and its actual communal life? This could be tested by looking at several places where churches express their life, but a particularly important and revealing place is the process of reaching decision.⁹⁸

Teologisk grund

Konsensusmodellen i Kyrkornas Världsråd innebar inte bara en förändring i själva beslutsprocessen utan också i anda och teologi. Konsensus och andlig urskiljning har inte bara utvecklats som en lösning på ett problem utan är även grundat i teologisk reflektion. I SC:s slutrapport sägs det att en förändring till konsensusbeslutsfattande skulle möjliggöra för delegater att få mer utrymme för att urskilja, söka Guds vilja för kyrkorna och WCC, men även för mänskligheten.⁹⁹ Konrad Raiser, tidigare generalsekreterare, betonar kyrkan som *Kristi kropp*, som trots sin mångfald ändå är en. I en sådan organisation som WCC, som vill främja enheten, måste det finnas en respekt för mångfald och olikhet, något som genom konsensus kan stärka enhet i mångfald och stärka den kristna gemenskapen.¹⁰⁰ I WCC:s "Guidelines for the Conduct of Meetings" som är den manual som används i konsensusförhandlingar uttrycker att fatta beslut genom konsensus är ett bättre sätt att återge kyrkans natur såsom den beskrivs i Nya Testamentet än en parlamentarisk modell. Som exempel nämns Paulus beskrivning om kyrkan som kropp (1 Kor 12:12-27). Där lyfter han fram är delarnas behov av varandra i kroppen och att en väl fungerande kropp tar vara på alla sina lemmars gåvor. Detta gäller i synnerhet i en ekumenisk organisation där olika gåvor, traditioner, förmågor och erfarenheter bör tillvaratas. Beslutsfattande genom konsensus handlar också om ett vittnesbörd om enhet och kärlek för världen. Det handlar inte bara vad man gör utan även *hur* något görs.¹⁰¹ I appendixet till SC:s slutrapport uttrycks liknande tankar då man framhåller att eftersom kyrkan är Kristi kropp så hör det till dess innersta väsen att den är utforskande och söker konsensus ("Vi och den helige Ande", Apg 15:28), ömsesidig underordning och försöker förstå vad som är Guds vilja (Ef 5:17).¹⁰²

⁹⁸ Johnson (1996), s. 10.

⁹⁹ *Final Report* VI.46d, i Programme Book (2005), s. 78.

¹⁰⁰ Glynn-Mackoul, "Introduction to Consensus", i Gennadios av Sassima (2005), s. 102.

¹⁰¹ *Guidelines for the Conduct of Meetings of the World Council of Churches*. -2. Theological basis, i Programme Book (2005), s. 23-24. Hädanefter *Conduct of Meetings*.

¹⁰² *Final Report*: appendix B §§ 3,6, i Programme Book (2005), s.95 f.

En annan viktig del är *uppbyggandet av gemenskap*. Det kan nämnas att under arbetet med en teologisk grund för konsensus var D'Arcy Wood, medlem i specialkommissionen från UCA, ledande. I UCA:s modell är just gemenskapsbyggandet framträdande. I "Conduct of Meetings" står det:

Developing consensus outcomes requires a culture in which there is willingness mutually to seek God's will in humility and openness to the guidance of the Holy Spirit. Because the WCC is a fellowship of churches with a common basis in Jesus Christ as Lord and Savior, each time an assembly gathers there is a fresh opportunity to affirm and express the rich relationship of being a community in Christ.¹⁰³

För att konsensusmodellen skall kunna fungera krävs en kultur, en anda av öppenhet och ödmjukhet och ett fokus på att vara i Kristi gemenskap. Gemenskapsbyggande handlar också om att vara medveten och uppskatta andras bidrag i gemenskapen, att erkänna att varje deltagare har en unik gudagiven gåva och att allas bidrag i processen är värda respekt och övervägande. Gemenskapens band i en så mångfaldig gemenskap som WCC tar tid att stärka, men genom gemensamma och dagliga lyssnandet på Guds ord, bön och bibelstudier går det att uppnå. Enheten i Kristus och det ömsesidiga förtroendet stärks också, enligt vad som står i "Conduct of Meetings", genom att på ett informellt sätt äta, arbeta, prata och be tillsammans.¹⁰⁴ Eden Grace, kväkare och medlem i specialkommissionen, skriver att även om det finns olika konsensusmodeller så finns det ändå gemensamma grundläggande principer. Det handlar om att den kristna gemenskapen har Kristi sinne eller *Mind of Christ*.¹⁰⁵ Det handlar om att den uppståndne Kristus är närvarande i gemenskapen och kan vägleda gemenskapens beslut. Viktiga bibeltexter i sammanhanget, d.v.s. hur gemenskapen bör vara är Fil. 2:2-5¹⁰⁶ och 1 Kor 1:10¹⁰⁷ Det som Grace pekar på är att för Paulus är *enhet* en väsentlig kvalitet i den gemenskapen som troget söker Kristi närvaro. Detta är en grundprincip för arbete med konsensus i beslutsfattande enligt Grace. Om konsensus skall kunna fungera måste de som deltar i processen ta den på allvar och ha förtroende för den. Sökandet efter att komma samman i en gemenskap måste vara starkare än att få sin egen vilja igenom. Denna anda eller kultur är andens frukt och det som beskrivs i Fil. 2 är inte ett påbud utan en beskrivning på en rätt kristen strävan.¹⁰⁸

¹⁰³ *Conduct of Meetings* – 3. Building community, i Programme Book, s. 24.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ 1 Kor 2:16b, 1917: "Men vi hava Kristi sinne." 2000: "Men vi tänker Kristi tankar."

¹⁰⁶ Fil 2:2-5, "gör då min glädje fullkomlig genom att visa enighet. Lev i samma kärlek, eniga i tanke och sinnelag, fria från självhävdelse och fåfänga. Var ödmjuka och sätt andra högre än er själva. Tänk inte bara på ert eget bästa utan också på andras. Låt det sinnelag råda hos er som också fanns hos Kristus Jesus."

¹⁰⁷ 1 Kor 1:10, "Men i vår herre Jesu Kristi namn uppmanar jag er, bröder, att vara överens och inte dela upp er i olika läger, utan återigen stå eniga i tankar och åsikter."

¹⁰⁸ Grace (2003), s. 1-7.

Centralt i konsensusprocessen är dock *sökandet och urskiljandet av Guds vilja*. Det är också det som specialkommissionen poängterar som en av fördelarna med konsensus och det återkommer på andra ställen. Det handlar om en större öppenhet för Gud i beslutsfattandet, att det inte endast handlar om mellanmänskliga relationer eftersom kyrkan är en gemenskap och enhet i Kristus och därför inte kan undvika Guds "medverkan" samt att Gud har en avsikt med den gemenskapen och dess framtid. Konrad Raiser, f.d. generalsekreterare, menade att motivering för ett förändrat beslutsfattande i WCC låg i den fasta övertygelsen att när representanter samlas i en sammanslutning och gemenskap av kyrkor så bör de vara beredda på att bli föremål för Andens ledning i sökandet efter Guds vilja.¹⁰⁹

Konsensus i Kyrkornas Världsråd

Specialkommissionens slutrapport och konsensusdefinitionen

SC:s slutrapport (Final report) ger en ganska kortfattad men kärnfull beskrivning konsensus. Det är, som presenteras senare, mer utlagt i "WCC:s rule" och i "Guidelines for the Conduct of Meetings". Slutrapporten förklarar att det mycket tidigt i arbetet stod klart beslutsfattande skulle ske genom konsensus för att det skulle kunna öka samtliga mötesmedlemmars aktiva deltagande, skydda kyrkors och traditioners rättigheter, särskilt de i minoritet, att erbjuda en mer harmonisk och samarbetsinriktad mötesatmosfär för beslutsfattande, samt att ge utrymme för att söka Guds vilja för kyrkorna.¹¹⁰ I slutrapporten definieras vad som menas med konsensus: "The consensus method is a process for seeking the common mind of a meeting without deciding issues by means of voting"¹¹¹ Det är den definition som fastställdes vid SC:s tredje plenarmöte i Ungern 2001. Redan då hade SC också definierat fem olika kategorier av konsensus och som också återfinns i slutrapporten. I paragraf 49 står det att konsensus är uppnådd när följande inträffar:

1. Alla är överens, d.v.s. det råder enhällighet.
2. De flesta är överens och de som är av avvikande uppfattning är tillfreds med att diskussionen har varit heltäckande och rättvis och att förslaget därmed uttrycker det övergripande mötets mening ("mind of the meeting"). Minoriteten ger därför sitt samtycke till förslaget.
3. Mötet bekräftar att det råder delade meningar som är relevanta och det beslutas att dessa åsikter antecknas i förslaget och inte bara i protokollet.

¹⁰⁹ Tabart (2003), s. 57.

¹¹⁰ *Final Report*: VI.46.a-d, i Programme Book (2005), s. 77 f.

¹¹¹ *Final Report*: VI.49a, i Programme Book (2005), s. 78.

4. Det sker en överenskommelse om att ett ärende skall skjutas upp tillsvidare.
5. Det sker en överenskommelse om att inget beslut kan fattas.¹¹²

Detta är några grundläggande principer och även om det finns spår av liknande uppdelningar hos kväkarna och i UCA så är detta systematiserande och förtydligande av vad som menas med konsensus något nytt genom SC:s arbete. Det är dock tydligt att dessa principer är i samma anda som hos kväkarna och UCA

I samklang med det som fanns i de gamla reglerna och som påpekades vid subkommittémötet i Damaskus (se s. 24) föreslog SC att en kyrkofamilj genom en talesperson skulle kunna framföra en protest eller invändning mot ett förslag och ha rätt att få den protesten besvarad och tillgodosedd. Då konsensus inte alltid betyder enhällighet så finns möjligheten kvar, liksom i UCA, att i yttersta nödfall gå över i formell debatt och omröstning. Denna mekanism skall dock vara återhållsam och se till att konsensusförhandlingarna inte försvagas eller utvattnas. Minoriteter skall också ha sin rätt att få sina invändningar mot ett förslag antecknade, i protokollet och/eller i mötesrapporten. Vissa ärenden skall alltid avgöras med röstning även om konsensus är dominerande i övrigt (Se Kairomötet 2000, s. 25). Dessa ämnesområden är ekonomi, vissa administrativa frågor samt vissa val. Slutrapporten betonar även ordföranden/moderatorns roll i konsensusförhandlingar helt i linje med kväkarprincipen och UCA:s modell.¹¹³

Appendix B som är bilaga till rapporten är en mer utförlig genomgång av de principer som bör gälla för utarbetandet av riktlinjer och regler för konsensusmodellen. Innan anförs några skäl för förändringen. I korthet handlar det för det första om att det parlamentariska majoritetstyret är en för västerländsk metod och främmande för många kyrkor. Denna metod skapar ofta en polarisering i för och emot mer än ett gemensamt utforskande. Att det endast krävs över 50% för att driva igenom en fråga marginaliserar minoriteten och skapar frustration över att ofta bli "överkörda". Därför måste minoritetens röster och synpunkter tas på ett större allvar. Till detta anförs SC att det parlamentariska systemet framstår som en rigid och krånglig mötesprocedur. Det finns föga utrymme för sådant som konsultering, utforskning, frågestunder, bön och reflektion, något som WCC skulle tjäna på att ge utrymme åt. Appendixet beskriver konsensus som något mer "konsiliärt" än parlamentarisk metod och något som inkluderar istället för att polarisera. Det betonas för att undvika missförstånd att

¹¹² Ibid. d.v.s. VI.49a:i-v. Se även appendix B s. 95 f. §§ 14 f.

¹¹³ *Final Report*: VI.49b-d, 50, 52, i Programme Book (2005), s. 78-80. Se även appendix B s. 95 f. §§ 14 f.

konsensus inte är identiskt med enhällighet. Förhandlingarna beskrivs som mer av öppen diskussion och frågestund än en ren ”debatt”. Det är moderatorns uppgift att se till att någon individ eller grupp inte får för mycket utrymme i diskussionen. Det är av största vikt att alla relevanta synpunkter kommer fram i ett tidigt stadium. Under diskussionens gång bör moderatören också testa stämningen och med hjälp av frågor försöka utröna var diskussionen är på väg. Vidare skall moderatören se till att olika kulturers och kyrkliga traditioners uppfattningar får möjlighet att uttryckas. I behandlingen av ett ärende betonas behovet att vissa frågor måste utsträckas över en längre tid och av ett växelspel mellan ”bordsgrupper”, beredningskommittéer för att reda ut missförstånd och förtydliga en fråga. I paragraf 17 i appendixet nämns användandet av indikatorkort (orange och blå, se avsnittet om UCA) som en funktion för moderatören att stämma av läget, för att kunna identifiera avvikande åsikt, men också för att öka det aktiva deltagandet i mötet, att alla skall kunna ha del i processen fram till ett beslut/avgörande, även den delegat som inte har ”talets gåva” eller kan hantera de officiella språken¹¹⁴ på ett obehindrat sätt. Protokollföring (keeping of minutes) betonas som en viktig uppgift eftersom det är viktigt att det klart och tydligt framgår vad mötet tar ställning till. För att allt detta ska kunna fungera krävs, för moderatorer så väl som delegater, att de antar en annan attityd mot hur man fattar beslut och SC föreslår att därför att det finns en övergångsplan och att utbildning ges.¹¹⁵

Problem och risker

Slutrapporten (appendix B) identifierar ett antal påstådda problem och risker med konsensusmodellen. Första påståendet är att det skulle vara en klumpig och besvärlig process med många olika led och omvägar samt olika kategorier av konsensus. SC menar dock att erfarenheten från de kyrkor som använder konsensus är att den nya metoden är mindre polariserande, rigid och mer flexibel och att den öppnar upp för samarbete samt för en större förståelse för andras åsikter. Att en del diskussioner är långsamma förnekas inte men samtidigt kan det vara nödvändigt om frågan är komplex och behöver utforskas ytterligare. Det går heller inte att avverka samma mängd ärenden per sammanträde med konsensus.

Ett annat problem gäller oron över att minoriteter eller enskilda individer skall kunna stjälpa visionära och uppfinningsrika förslag, att öppenheten i förhandlingarna kan

¹¹⁴ WCC:s officiella arbetsspråk är engelska, franska, tyska, ryska och spanska. Rule XX.11. Programme Book (2005), s. 68.

¹¹⁵ *Final Report*, Appendix B, i Programme Book (2005), s. 92-99.

leda till förseningar och blockeringar. SC betonar ännu en gång att konsensus inte är samma sak som enhällighet. De som är av avvikande åsikt kan förklara sin ståndpunkt men moderatorn har till uppgift att försöka hitta samstämmighet med majoriteten utan att göra våld på någons samvete så att ett beslut ändå kan fattas. Erfarenheten är också att de som håller upp sina blå kort, d.v.s. förklarar sig kyliga eller avvisande mot ett förslag sällan insisterar hela vägen ut. Detta beror antagligen på att diskussionen ger utrymme för många olika åsikter och att moderatorn försöker se till att diskussionen är rättvis och detaljerad. Minoriteterna krossas inte genom omröstning och eftersom de blivit hörda låter de oftast mötet få fortsätta.

En av de kanske mer känsliga frågorna gäller oron för att WCC genom konsensus urvattnas och så förlora sin radikala "profetiska röst" i sociala frågor. SC ställer detta påståande mot att många röster får höras i en konsensusprocess och att konsensus bidrar till delegaternas upplevelse av att "äga" beslutet och att vilja ta ansvar för dess förverkligande. Beslutet får en större genomslagskraft och legitimitet genom att det tagits genom konsensus. Även om beslut inte alltid kan nås har frågan berikat och bidragit till reflektion. Att ärligt erkänna att det finns olika åsikter kan vara av nog så stor betydelse.¹¹⁶ Janice Love, amerikansk metodist och medlem i specialkommissionen, delar uppfattningen att konsensus inte med nödvändighet behöver innebära att WCC:s profetiska röst svalnar. 1975-1998 var hon medlem i WCC:s centralkommitté och femton av de åren satt hon ordförande i en grupp som arbetade med WCC:s olika projekt för social rättvisa, som bl.a. förberedde uttalandet mot förföljelserna under Gulfkriget 1991. Love menar att en av styrkorna med den gruppen var just dess informella konsensusmetod som hade varit i bruk sedan länge. De förslag som förbereds till centralkommittén har genomarbetats grundligt och möter det på invändningar så försöker författarna till dokumentet att infoga det på något sätt och många gånger har det som verkat högst kontroversiellt utåt sett, godkänts med överväldigande majoritet. Love hävdar tydligt att konsensus inte behöver vara samma sak som "minsta gemensamma nämnare" och att konsensus inofficiellt har använts länge och ofta lett till ett kraftfullt vittnesbörd. Love tror också att WCC:s konsensusmodell kan visa världens kyrkor att en utveckling av demokratin kan vara en god väg att främja mer rättvisa och fredliga relationer i den kristna gemenskapen.¹¹⁷ En annan kommentator, Heinz Joachim Held, pensionerad biskop i Tysklands evangeliska kyrka, ifrågasätter den enligt honom onyanserade användningen av begreppet

¹¹⁶ *Final Report*, Appendix B §§ 25-30, i Programme Book (2005), s. 98.

¹¹⁷ Love (2003), s. 75.

profetisk. Profetisk, enligt Held, innebär inte bara social kritik, ofta med provokativ framtoning, utan är ett vidare begrepp. Held betonar exempel som Trösteprofeten i Jesajaboken (Deuterocesaja) som hängav sig åt tröstande och Paulus (1 Kor 14) som ansåg att profetiskt är något som bygger upp gemenskapen.¹¹⁸

En annan kritik har varit ordförandens/moderatorns alltför stora inflytande och ansvar. SC erkänner risken för misstag och missbruk men menar att flexibiliteten i processen balanserar det tunga ansvaret samt att en enskild delegat kan påpeka om det finns problem i sättet att leda förhandlingarna. Vidare bör en referensgrupp eller förhandlingskommitté bistå moderatormed råd och hjälp. Det krävs även utbildning och hjälp att bryta invanda mönster.¹¹⁹

Det har även funnits en skepsis för hur de ortodoxa skall hantera sin nya ställning. Både Janice Love och Eden Grace höjer ett varningens finger. Love påpekar att flera ortodoxa medlemmar i SC vid flera tillfällen påpekat att deras mål med införandet av konsensus främst är praktiskt, eftersom de upplever sig vara i ständig minoritet och ett offer för majoritetens förtryck. I detta sammanhang talar Grace om att det inte bara är de som är i majoritet som riskerar att förlora något med införandet av konsensus utan även de grupper som definierat sig som minoritet och offer eftersom det finns en viss kraft och makt i att framstå som den förtryckte. När dessa genom konsensusmodellen får sin röst hörd och beslut fattas för allas väl genom en rättvisare process, kräver detta att de som tidigare uppfattat sig som offer måste lägga det åt sidan och bli helhjärtat deltagande medlemmar i gemenskapen och inte ställa sig utanför den. Detta är något som Grace uppfattar som en av de största utmaningarna för WCC med den nya modellen.¹²⁰

WCC:s regler och riktlinjer

Under den tid SC:s styrkommitté som fungerade som permanent kommitté fram till generalförsamlingen i Porto Alegre arbetade den med de nya reglerna och riktlinjerna för konsensusförhandlingar. Vid sitt möte 2003 bestämdes att en mindre grupp skulle arbeta fram förslag till centralkommittén utifrån vissa principer och överväganden:

¹¹⁸ Held (2003), s. 56, 60.

¹¹⁹ *Final Report*, Appendix B §§ 31-32, i Programme Book (2005), s. 99.

¹²⁰ Glynn-Mackoul, "Introduction to Consensus", i Gennadios av Sassima (2005), s. 103 f.

1. Konsensusmodellen innebär en radikal förändring i WCC:s liv inriktat på deliberation och urskiljning. Därför skall arbetsgruppen beakta de kvaliteter som krävs för att effektivt kunna använda konsensus i en inledning
2. I konsensusmodellen har moderatorn ett särskilt ansvar men alla deltagare måste också lära sig nya sätt att lyssna och bidra till att urskilja mötets mening
3. Sammanträdesreglerna skall präglas av innehållet i SC:s slutrapport paragraferna 49-50.
4. Konsensusförhandlingar innebär att färre ärenden kan behandlas vid ett möte. Därför krävs noggrann uppmärksamhet på hur mötet skall prioritera.
5. Det är viktigt med genomskinlighet i beslutsfattandet.
6. Överväganden behöver göras hur talarlistor och ordningsfrågor behandlas.
7. Det behöver byggas in en mekanism som innebär regelbunden översyn och revidering av modellen.¹²¹

Arbetet utmynnade dels i en stadgeförändring som blev "Rule XX" samt en manual under namnet "Guidelines for the Conduct of Meetings of the World Council of Churches". I "Rule XX" har konsensusdefinitionen utvecklats något från den form den hade i SC:s slutrapport. Det står att:

"Consensus shall be understood as seeking the common mind of the meeting without resort to a formal vote, in a process of genuine dialogue that is respectful, mutually supportive and empowering, whilst prayerfully seeking to discern God's will."¹²²

Konsensus handlar i denna definition inte bara om att söka mötets mening utan omröstning utan också om processen dit d.v.s. en process bestående av respektfull och ömsesidig dialog i bön, reflektion och urskiljning. Här kommer den andliga och teologiska dimensionen av konsensus fram tydligare än tidigare. Detta är alltså den stadgade definitionen. "Conduct of Meetings" betonar att det är viktigt för processen att alla är villiga och uppmärksamma på andras insikter, vilka kan hjälpa till i sökandet efter Guds vilja i ärendet. Finns den inställningen så kan en attityd av respektfull förväntan växa fram då alla delegater arbetar mot samma mål.¹²³

Centralkommittén godkände SC:s förslag om en permanenta kommitté angående "Consensus and Collaboration". Hälften av kommittén skall vara ortodoxa och resten övriga medlemmar och tillsätts av centralkommittén. Kommittén skall, enligt Rule IX, se till att fortsätta det arbete som SC påbörjade. En av de stora uppgifterna är att vara

¹²¹ "Report of the Steering Committee of the Special Commission on Orthodox Participation in the World Council of Churches" 2003 (Dnr: CC 2003, GEN 4)

¹²² *Constitution and Rules of the World Council of Churches*, Rule XX.8a, i Programme Book (2005), s. 65.

¹²³ *Conduct of Meetings*, 9a Understanding Consensus, i Programme Book (2005), s. 30.

rådgivande och ge rekommendationer om utvecklingen av konsensus i de frågor som WCC har på sin agenda. Den är också rådgivare till generalförsamlingens "business committee" som ser att förhandlingarna fungerar. Den skall också försöka förbättra de ortodoxas deltagande i WCC:s verksamhet samt arbeta med ecklesiologiska frågor.¹²⁴

I inledningen till "Conduct of Meetings" beskrivs vad det är som WCC hoppas uppnå genom konsensusmodellen och det ges en mängd exempel. B.l.a. hoppas WCC på att det skall vara så enkelt som möjligt, att det skall vara öppet och transparent och bidra till ökat aktivt deltagande och dialog, att det skall minska möjligheten för någon eller några att dominera, att skapa respektfulla diskussioner, att skapa kreativa alternativ, att ingen skall kunna blockera, och att stärka WCC:s sammanslutning av kyrkor i dess gemensamma vittnesbörd och tjänst.¹²⁵

I WCC är smågrupperna inte integrerade i själva förhandlingsprocessen på samma sätt som i UCA, utan är i formen av bibelstudiegrupper. De har dock samma funktion, d.v.s. att bygga upp gemenskap, trygghet och förståelse. Under förhandlingsessionerna används däremot lösa smågrupper vid bordet, eller som bikupor.¹²⁶ Förutom ceremoniella sessioner är förhandlingarna indelade i två olika sorters sessioner, först "Hearing session" och sedan "Decision session"¹²⁷. "Hearing session" är en informations- och diskussionsession. Ärendet presenteras varefter frågor och diskussion följer. I denna del kan även personer som inte är delegater delta. Under diskussionen är det moderatorns uppgift att se till att så många olika perspektiv och insikter som möjligt kommer mötet till del och som kan leda fram till urskiljande. Om någon vill tala ställer den sig i kö vid en mikrofon, men det finns även möjlighet att göra skriftliga förfrågningar. Det kan också hända att moderatören ber delegaterna att hålla upp sina indikatorkort efter ett anförande för att kunna bedöma mötets inställning till ett i anförandet framlagt förslag. I "Decision session" får endast delegater tala. I denna del börjar ett mer tydligt förslag utvecklas. Det kan också hända att det ursprungliga förslaget förändras kontinuerligt under diskussionens gång. Därför är det viktigt att de överenskomna formuleringarna presenteras tydligt och förstås av alla (det skall ges utrymme att få formuleringarna tolkade). Beslut fattas med konsensus

¹²⁴ *Constitution and Rules of the World Council of Churches*, Rule IX, i Programme Book (2005), s. 54 f. Se även *Conduct of Meetings*, 7a,

¹²⁵ *Conduct of Meetings*, 1. Consensus procedures, i Programme Book (2005), s. 23.

¹²⁶ *Conduct of Meetings*, 4. Small groups, i Programme Book (2005), s. 23.

¹²⁷ För en översiktsbild: se bilaga: "Flödeschema för konsensusmodellen i Kyrkornas Världsråd".

förutom i de ärenden som måste tas med formell majoritet¹²⁸ och i de sällsynta fall då en brådskande fråga, som inte kan skjutas upp, skapar så stora motsättningar inte kan lösas med konsensus. I "Rule XX" och i "Conduct of Meetings" begränsas konsensus till att främst gälla de två första kategorierna medan de övriga uppfattas som underkategorier (se s. 32). Reglerna gör inte heller någon skillnad mellan enhällighet och överenskommelse som i UCA utan båda kategorierna betecknas som konsensus. Processen är ganska informell i den meningen att talare kan föreslå ändringar i en text som ändras under själva diskussionens gång utan formella yrkanden.

Indikatorkortet används även i "decision session", på samma sätt som i UCA (visas i brösthöjd för moderatorn, blå: kyla, invändning, orange: värme eller samtycke, korsade: för lång debatt, repetition). Om förhandlingarna fastnar finns möjlighet att bryta upp i smågrupper av personer som talar samma språk för att försöka hitta en kreativ lösning. Efter en stunds diskussion kan det bli tydligt att det råder konsensus om grundprinciperna. Vid ett sådant tillfälle kan moderatorn fråga mötet om det råder konsensus på den aspekten av frågan utan att behöva vänta till senare tillfälle. Om alla visar orange kort förklarar konsensus, om det är blandat blått och orange fortsätter diskussionen och om endast några få håller upp blå så kan moderatorn fråga om de anser att de fått sin synpunkt beaktad och kan acceptera majoritetshållningen så att moderatorn kan förklara konsensus i frågan.

Om det fortfarande råder otydlighet så kan en arbetsgrupp tillsättas och avge rapport vid en senare session. Ärendet kan också sändas tillbaka till kyrkorna eller något annat organ till nästa möte. Som tidigare nämnts finns också möjligheten att mötet bekräftar och erkänner att kyrkor och kristna kan ha olika åsikter i ärendet. Mötet kan också komma överens om att avvisa ärendet. Vid dessa tillfällen kan frågor ställas som "Måste detta ärende slutföras idag?" eller "Kan förslaget ändå gå igenom trots att vissa (kyrkor eller delegater) inte kan stödja det?". Om inte, så utreds ärendet ytterligare, om ja, så ställer de sig "åt sidan", d.v.s. de vill inte stå i vägen för mötet även om man själv inte kan stödja förslaget (likt processen hos kväkarna). Detta kan vara fallet i vissa sociala eller politiska frågor då en kommitté kanske inte vill belasta hela WCC med en känslig ståndpunkt. Andra alternativ för att utröna konsensus är att fråga om frågan är rätt

¹²⁸ Dessa är: Konstitutionsändringar (2/3 majoritet), val till förtroendeposter (enkel majoritet), finansiella rapporter (enkel majoritet), Rule XX.10a, *Constitutions and Rules*, i Programme Book (2005), s. 67.

ställd eller fråga om vad mötet är överens om. Om ärendet är synnerligen brådskande finns förstås möjligheten att övergå till formell votering.¹²⁹

Moderatorn skall vara utbildad i konsensusförhandling och vara bekant med WCC:s anda och funktioner. Det finns en mängd ansvarsområden som åligger moderatorn. Moderatorn skall uppmuntra och hjälpa mötet att öppna sig för Guds vilja och att nå ett "common mind"¹³⁰. Moderatorn har till uppgift att vara opartisk vägledare och underlätta förhandlingarna för alla deltagare. Diskussion och dialog ska uppmuntras för idéutbyte. Moderatorn får endast delta i diskussionen om moderatorn avsäger sig sin ställning fram till att ärendet är avhandlat (se s. 9, kväkarnas klerker).¹³¹ "Conduct of Meetings" ger också exempel hur delegater och deltagare skall bete sig i konsensusförhandling. Respekt, öppenhet, lyssnande och den helige Andens ledning betonas. Frånvarande kan heller inte delta i processen eftersom det är en gemensam, hela tiden pågående, urskiljning av den väg som är Guds vilja. I centralkommittén kan ersättare accepteras under vissa förutsättningar men det är då delegatens ansvar att informera grundligt den person som ersätter.¹³²

Det finns även vissa säkerhetsfunktioner inbyggda i modellen, för att ingen skall känna sig intvingad i en oacceptabel situation. För det första skall de beslut som tas vara tydligt skrivna så att det framgår klart vad det råder konsensus om och vad det råder delade meningar om. För det andra handlar det också om möjligheten att få sin minoritetsuppfattning antecknad. För det tredje finns bevarat från de gamla reglerna att en deltagare kan påpeka att ett förslag strider mot sin kyrkas ecklesiologiska självförståelse, och om moderatorn och "business committe" och delegater från den berörda kyrkan eller traditionen finner att så är fallet avslutas ärendet och tas bort från dagordningen. För det fjärde kan en medlemskyrka, även efter att en generalförsamling är avslutad, få möjlighet att ta avstånd från ett beslut och få detta officiellt antecknat.¹³³

¹²⁹ *Conduct of Meetings*, 5. Categories of Session, 9. Making decisions - consensus, i Programme Book (2005), s. 25-26, 30-32, 38.

¹³⁰ Redan i den gamla Rule XVI.5 fanns det utrymme för moderatorn att bedöma mötets mening eller "Sense of the meeting:

"1) Sense of the meeting

The Moderator shall seek to understand the sense of the meeting on a pending matter and may announce it without taking a vote. Any delegate may challenge the Moderator's decision on the sense of the meeting, and the Moderator may then either put the matter to the vote under paragraph (n) below or allow further discussion and again announce the sense of the meeting." Internet: <http://wcc-coe.org/wcc/who/rules-e.html> Hämtad: 2007-01-04.

¹³¹ *Conduct of Meetings*, 6. Role of moderators, och *Rule XX.3b*, 10g, i Programme Book (2005), s. 26-27, 63, 68.

¹³² *Conduct of Meetings*., 8. Role of delegates and participants, i Programme Book (2005), s. 28-29.

¹³³ *Conduct of Meetings*, 12. Safety valves, i Programme Book (2005), s. 34.

Mottagande och kritik

Detta är kanske den mest vanskliga delen att redovisa i den här uppsatsen. Konsensusmodellen genomfördes fullt ut först under WCC:s generalförsamling i februari 2006. Det innebär att rösterna är spridda och kanske inte alltid så väl avvägda. Hur konsensusmodellen i verkligheten fungerar är det för tidigt att ännu säga något om. Det återstår att se vad utvärderingen av modellen kommer att säga. Detta är ett försök att göra en översikt av några av de personer som kommenterat konsensusmodellen.

Den kanske mest högljudda kritikern av SC:s slutsatser har varit och är Margot Käsmann, biskop i den evangelisk-lutherska kyrkan i Hannover i Tyskland. Som en följd av godkännandet av SC:s slutrapport avgick Käsmann i protest från WCC:s centralkommitté. Käsmann uppfattar dokumentet som en stort steg bakåt, framförallt när det gäller gemensam bön, men inte heller konsensusmodellen undkommer kritik. Erfarenheten från den egna kyrkan är att det är viktigt att alla har rösträtt i t.ex. ett kyrkomöte. Det är enligt Käsmann att visa sin ståndpunkt. Käsmann erkänner visserligen att det är ett västerländskt sätt att fatta beslut på men att många människor i världen faktiskt drömmer om att få delta i en sådan demokrati. En annan oro att centralkommittén kommer att bli ännu tystare i sin kritik mot orättvisor. Käsmann uttrycker oro för moderatorns starka ställning i konsensusmodellen och är rädd att trycket att tysta vissa röster skall bli för stort. Vidare betonas att om konsensus skall kunna fungera krävs att *alla* minoriteter får göra sin röst hörd.¹³⁴ Vid Centralkommitténs möte 2002 då SC:s slutrapport godkändes hördes röster om rädslan för att konsensusmodellen skulle missbrukas för att spela maktspel (Fernando Enns, Mennonitiska kyrkan i Tyskland) medan andra, som Gregor Henderson från UCA, uttryckte sitt stöd för konsensusmodellen utifrån sin erfarenhet att det gjort UCA mer rättvist, visare och mer kristet.¹³⁵ Heinz Joachim Held, pensionerad biskop från Tyskland, uttrycker sig mycket positiv till SC:s slutrapport och kallar den för ett enastående dokument. Held anser SC:s argumentation för konsensusmodellen som mycket övertygande. Held håller med om att det handlar om WCC:s trovärdighet utåt, att den inre gemenskapen kan stärkas och att konsensus stämmer bättre överens med kyrkans väsen och natur. Problemet att inte lika många ärenden som tidigare hinner

¹³⁴ Käsmann (2003), s. 67, 70 f.

¹³⁵ "Some Central Committee members are wary but consensus is achieved on Special Commission report" (2/9 2002). World Council of Churches – Central Committee News Release.

behandlas får en positiv följd i att de ärenden som trots allt prioriteras blir noggrant genomreflekterade. Mycket av de invändningar som funnits tror Held kan försvinna när konsensus börjar användas i praktiken. Vad gäller moderatorns stärkta roll menar Held att skillnaden från tidigare procedur inte är så stor. Det ligger även i den moderatorns uppgift att se till att diskussionen är rättvis och för att avgöra "mind of the meeting". Held påpekar att det är positivt att moderatören har en stödgrupp som hjälper till men inte heller det är, enligt Held, något nytt.¹³⁶ Leonid Kishovsky, ortodox amerikan, noterar att då SC:s slutrapport hade godkänts så höjdes röster från en del protestantiska ledare i Tyskland att som en följd av förändringen inom WCC inrätta ett protestantiskt ekumeniskt råd. Det avslöjar enligt honom den starka protestantiska profil som WCC haft till dess.¹³⁷

Bo Brander, präst i Svenska kyrkan och dr i systematisk teologi, menar att konsensusmodellen kräver mycket god vilja, men att om processen faller väl ut kan det leda till en försonad mångfald. I det fall processen inte skulle fungera finns risken att WCC blockeras.¹³⁸

Inför generalförsamlingen samlades de ortodoxa till ett förmöte 2005 på Rhodos där de betonade sitt förtroende för konsensusmodellen men samtidigt erkände utmaningen som det innebär:

We emphasize our realization that undertaking the work of the Council through consensus discernment and decision-making will challenge all of us; it will require our learning new ways of being together. It will entail a deep spiritual commitment that will challenge all member churches of the Council. All participants will have to commit to being attentive and respectful listeners to the voices and positions of all churches, as this method privileges no-one. The consensus method is not an end in itself, but has emerged as the best way forward for discerning the direction of the Council and deepening the fellowship of the churches. Understanding that return to the status quo is no longer tolerable, we welcome this new method of conducting the life of the Council with hope.¹³⁹

Mary Tanner, anglikansk teolog och medlem i Specialkommissionen, var inbjuden att tala vid de ortodoxas förmöte. I den publicerade versionen av hennes tal säger hon att genom att i bön och gemenskap söka och eftersträva konsensus i de frågor som splittrar och söndrar kyrkan och världen kan WCC vara en än mer profetisk gemenskap än tidigare, genom *det* den urskiljer, men också genom *hur* den urskiljer

¹³⁶ Held (2003), s. 63-65.

¹³⁷ Kishkovsky, "The Orthodox Churches, The World Council of Churches, and the Ecumenical Movement", i Gennadios av Sassima (2005), s. 110.

¹³⁸ Brander (2002), s. 591.

¹³⁹ Report of the Orthodox Pre-Assembly Meeting, Rhodes, 10-17 January, 2005, Final adopted version. Punkt 40.

det. Kyrkan är profetisk inte endast i vad som sägs utan även genom sättet den hanterar svåra frågor om tro, fred och rättvisa.¹⁴⁰

Vid generalförsamlingen i Porto Alegre i februari 2006 höll Aram I, armenisk katolikos, sin sista rapport som moderator i WCC. I rapporten identifierar Aram konsensusmodellen som SC:s viktigaste insats. Det kommer innebära en stor förändring att gå från parlamentarisk omröstning till konsensusbyggande. Det handlar om att stärka aktivt deltagande, "ägandet av frågan" och gemenskap, att respektera olikheter men också att överbrygga alienation och motsägelser. Det handlar därför inte bara om procedurfrågor utan även om utmaning och delande av erfarenheter för att tillsammans söka kyrkans bästa. Ortodoxa och andra medlemskyrkor är kallade att hantera frågor på sådant sätt som inte söker konfrontation utan präglas av en anda av ömsesidig öppenhet och tillit. Trots detta måste det finnas en realistiskt och tålmodigt förhållningssätt att allt, genom SC:s arbete, inte kan ändras i en handvändning. Aram menar att den kritiska frågan är hur WCC kan gå från en regelförändring till en förändring i anda och attityd. I denna förändring har alla kyrkor ett ansvar i det långa loppet. Aram är också medveten om att vissa ortodoxa och protestanter inte är nöjda med SC:s arbete men menar att tiden är inne för ett förnyat ansvarstagande i ekumeniken, särskilt för de ortodoxa.¹⁴¹

Jonas Jonsson, pensionerad biskop i Svenska kyrkan, kommenterade efter generalförsamlingen i Porto Alegre i en artikel konsensusmodellen. Jonsons upplevelse var att de verkligt (kontroversiella?) debatterna hade flyttats utanför plenumförhandlingarna till så kallade "ecumenical conversations". Jonson summerar kort att konsensusexperimentet kändes avslaget och att besluten varken blev profetiska eller kontroversiella.¹⁴² Att de kontroversiella frågorna flyttades från plenum kan ses som uttryck för den stärkta roll som "business committee" som hanterar dagordningsfrågor och lämplighetsfrågor med mera fått. I en artikel om 2005 års centralkommittémöte medges att "business committee" kan plocka bort en fråga som är för kontroversiell och splittrande och hantera den i "ecumenical conversation" eller i en "Hearing session" där man inte fattar några beslut.¹⁴³

¹⁴⁰ Tanner, "The significance of the Special Commission", i Gennadios av Sassima (2005), s. 121.

¹⁴¹ Report of the Moderator (Aram I), Document No. A 01, English. 9th Assembly 14-13 Februari 2006, Porto Alegre, Brazil, s. 10-11.

¹⁴² Jonson (2006), s. 22.

¹⁴³ "Consensus: A better way of reflecting the nature of the church" av Walt Wiltschek. *World Council of Churches – Central Committee News Release*, 22 February 2005.

Från romersk-katolsk sida har dess representant i WCC, Monsignore John Radano, uttryckt sig positiv om konsensusmodellen vid två tillfällen. Vid 2005 års centralkommitté sade han att konsensusmodellen ger möjlighet att gå från konfrontation till dialog och att det är något som världen behöver se kristna göra.¹⁴⁴ Vid 2006 år centralkommitté sade han att han fortfarande var optimistisk men att mer arbete behöver göras för att bättre avgöra hur lång tid olika frågor skall få ta och att mer utbildning och rådgivning behövs för både delegater och moderatorer.¹⁴⁵

Som avslutning på denna del vill jag referera till Glynn-Mackouls artikel om vad de som har erfarenhet av att arbeta efter en konsensusmodell upplever: "They affirm that the sense of having engaged in a spiritual process of discernment, in fact, gives decisions even more authority and power".¹⁴⁶

¹⁴⁴ "WCC tests out consensus model for human sexuality debate" i *Christian Post*, 18 februari, 2005. Internet: www.christianpost.com/pages/print.htm?aid=3482 Hämtad: 2006-11-08.

¹⁴⁵ "There is one ecumenical movement, with many voices" – Press release: Interview with Msgr. John Radano, av Juan Michel. 6 September 2006. Internet: <http://www2.wcc-coe.org/pressreleasesen.nsf/index/pr-cc-06-22.html> Hämtad: 2007-01-06.

¹⁴⁶ Glynn-Mackoul, "Introduction to Consensus", i *Gennadios av Sassima* (2005), s. 105.

5. Sammanfattande diskussion

Det är inte alldeles självklart varför konsensusmodellen infördes i WCC. Det enkla svaret är förstås att det är p.g.a. de ortodoxa medlemskyrkornas konstanta missnöje över WCC:s protestantiska inriktning och CUV-processens slutsatser om vad som behövde förändras. Men det är egentligen svar på en annan fråga. Det är svar på varför SC inrättades. Givetvis spelar detta en viktig roll men svaret är något större än så. SC kunde ha valt en helt annan modell eller reglering och ändå stärkt de ortodoxas ställning i WCC. En konsensusmodell är utformad så att alla gemensamt skall söka ett gemensamt mål och att *alla* skall kunna få sin röst hörd. Det var inte nödvändigtvis de ortodoxas yttersta intresse och det är tydligare när nu inte alla ortodoxa ställer sig positiva eller uppfattar modellen som ett sätt att slippa förbli en förtryckt minoritet. Redan från början har både företrädare från UCA och kväkarna varit inblandade i SC:s arbete. De har presenterat olika förslag och erbjudit experthjälp. Tidigt var SC överens om att det var konsensusmodellen (efter UCA:s exempel) som var den modell som skulle reformera beslutsprocessen. I den teologiska reflektionen och i arbetet med utformandet av regler och riktlinjer spelade de en väsentlig roll. Namn på företrädare som kommer från dessa samfund återkommer ofta i artiklar om konsensusmodellen. Min mening är att ansträngningar från företrädare från UCA och kväkarna hade väsentlig betydelse för införandet av just konsensusmodellen. Viljan att få bidra med något ur sin egen tradition till den ekumeniska rörelsen träder fram, även om inte helt klart utsagt så underförstått. En viktig faktor är säkert också framställandet av det parlamentariska majoritetsstyret som något västerländskt, protestantiskt och strikt. Västerländsk är motsats till syd och protestantisk är sällan något positivt i ortodoxa sammanhang. En sådan framställning kan locka fram ett stort stöd för en förändring bort från något som "utövar tyranni" på minoriteter. Sedan skall givetvis inte de fördelar som konsensusmodellen innebär förringas som ett svar på frågan. Det är synnerligen eftersträvansvärt med en modell för beslutsfattande som är bättre anpassad till kyrkans natur.

Konsensus och andlig urskiljning är inga nya påfund utan kommer ur en bred kristen tradition med djupa rötter ner i kyrkans historia tillbaka till nytestamentlig tid. Även om de bibeltexter som anförs inte är historiskt oemotsagda så finns ändå en grund där gemenskapens sökande efter Guds vilja för församlingen framstår som något viktigt. Kväkarna är onekligen de främsta förebilderna och föregångarna för den moderna konsensusmodellen och genom UCA:s modell har de påverkat WCC. Hos kväkarna

framstår sammanträdet eller "business meeting" tydligt som en andlig upplevelse. WCC:s modell skulle i korthet kunna beskrivas som en modell som har sitt ursprung hos kväkarna genom UCA:s förmedling. Även om påverkan är tydlig så är också WCC:s modell anpassad efter sin kontext och har inslag som inte förekommer hos kväkarna, exempelvis den fasta konsensusdefinitionen och valet att inte arbeta genom fasta smågrupper. Vidare har WCC varit mycket noggrann med att identifiera problem och risker och försökt skapa lösningar och mekanismer som skall förhindra uppenbart missbruk. Därmed har WCC också föregripit en del av den kritik som funnits mot konsensusmodellen.

Vid en första anblick verkar det som om kväkarna skulle ha bidragit med den teologiska grunden, ett andligt uppvärderande av det gemensamma beslutsfattandet (i rent av sakramentala termer!) som något mer än en mänsklig företeelse, och UCA med procedurförfarande och det utvecklade system av frågor som moderatorn skall ställa till mötet för att bättre kunna se mötets mening. Det är dock att göra för enkelt för sig. Precis som UCA bidragit med teologisk insikt har kväkarna, visserligen genom att ha påverkat UCA starkt, i stora drag bidragit med den förhandlingsgång som är den gängse inom UCA och numera inom WCC.

Det verkar finnas en spänning och kanske en konflikt mellan de som vill ha konsensus av ideala skäl (exempelvis kväkare, UCA m.fl.) och de som vill ha det av praktiska skäl (vissa ortodoxa men även andra), eller rent av som koreografi. Detta är kanske ett större problem än vad man kan tro, även om Eden Grace m.fl. verkar ha sett allvaret i det. Det framgår nämligen att för att konsensusmodellen skall kunna fungera effektivt krävs att de som deltar i processen tror på och respekterar den. Det krävs vidare att en attitydförändring kommer till stånd, bort från den polarisering som ett parlamentariskt majoritetssystem kan innebära. Med det i bakhuvudet borde det i "idealisternas" ögon framstå som ett vansinnesprojekt att införa konsensus i WCC, särskilt med tanke på den bristande viljan till attitydförändring. Samtidigt borde "praktikerna" förstått detta och försökt hitta någon annan modell. Detta framstår som något märkligt och tiden får utvisa hur framgångsrik konsensusmodellen blir i WCC.

Personlig reflektion

Teologisk reflektion är onekligen viktigt för kyrkans liv precis som reflektion är viktigt för alla rörelser som vill överleva. Basala teologiska tankegångar som Kyrkans enhet,

Kyrkan som Kristi kropp, barmhärtighet och kärlek och att Kyrkan leds av Guds Ande har fått ställas mot en företeelse som beslutsfattande. I ljuset från det blir ett system byggt på konfrontation och majoritetens envælde svårt att försvara. Konsensusmodellen är ett försök att möta behovet av att finna en form som är i bättre samklang med kyrkans tro. Det kan vara ett viktigt bidrag till kyrkorna världen över, att börja fundera på förhållandet mellan beslutsfattande och tro.

Konsensusmodellen är på inget sätt oomstridd eller oproblematiserad, det står klart. Den kan, precis som alla andra modeller och metoder, missbrukas och användas som koreografi för ett dolt maktspel. Bortsett från detta vittnar många om dess potential och jag finner ingen anledning att misstro dem som påstår det. Det finns ett uttryck som inte är helt ovanligt på högersidan om politiken: "Kommunismen är en fin tanke men fungerar inte i praktiken". Konsensusmodellen är en fin tanke, men vi vet från bl.a. UCA att den i mångt och mycket också fallit väl ut i praktiken. Jag finner det mindre troligt att UCA:s företrädare skulle lyckats att i åratal föra WCC bakom ljuset. Det viktigaste och som kommer fram gång på gång är en förändring i attityd och anda. Tänker människor på samma sätt som förut så spelar en ny metod inte så stor roll. Konsensusmodellen kan inte i sig själv rädda WCC, det kan bara de människor som verkar i den gemenskapen göra. Men finns det en vilja och ett engagemang att vända blad kan konsensusmodellen vara ett verktyg som kan skapa nytt förtroende och, som Mary Tanner påpekar, bli ett vittnesbörd för världen genom ett nytt sätt att vara och handla.

Förkortningar

WCC	World Council of Churches, d.v.s. Kyrkornas Världsråd.
SC	Special Commission on Orthodox Participation in the WCC.
UCA	Uniting Church in Australia.
CUV	Towards a Common Understanding and Vision of the WCC. Namn på en process och ett dokument om WCC:s självförståelse och vision.
<i>Final Report</i>	Final Report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC.
<i>Conduct of Meetings</i>	Guidelines for the Conduct of Meetings of the World Council of Churches.

Matt.	Matteusevangeliet.
Apg.	Apostlagärningarna.
1 Kor.	Första Korintierbrevet.
Gal.	Galaterbrevet.
Ef.	Efesierbrevet.
Fil.	Filipperbrevet.

Käll- och litteraturförteckning

Principen som gäller i den här förteckningen är att ange var det går att finna artiklar, dokument och annat material i tryckt form, men mycket av det som finns nedan går att hämta från Internet.

Tryckt material

Bexell, Göran. (1999) "Nya vägar för ekumeniken prövas efter Harare". *Hela Jorden*, 153 (1), s. 25-28.

Bibel 2000, Bibelkommissionens översättning.

Bibeln eller den Heliga Skrift, översättning gillad och stadfäst av konungen 1917.

Bouteneff, Peter. (2003) "The report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC: an introduction". *Ecumenical Review*, The, 55 (1), s. 49-55.

Brander, Bo. (2002) "Konsensus och gemensam bön på Kyrkornas världsråds nya agenda". *Svensk Pastoraltidskrift*, 44 (39), 589-591.

Bulgakov, Sergius. (1988) *The Orthodox Church*. New York, USA: St. Vladimir's Seminary Press.

Freiday, Dean. (1994) "Quakers, ecumenism and the WCC" *Ecumenical Review*, The, 46 (4), s. 413-419.

Gennadios av Sassima (red.). (2005) *Grace in Abundance – Orthodox Reflections on the Way to Porto Alegre*, Geneve: WCC.

Grace, Eden. (2003) "Guided by the mind of Christ – yearning for a new spirituality of Church governance" *Ecumenical Trends*, 32 (4), s 1-7.

Heiding S.J., Fredrik. (2005) *Ignatius av Loyola – Andliga övningar och tio brev*. Skellefteå: Artos.

- Held, Heinz Joachim. (2003) "A Remarkable Document – Reflections on the Final Report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC". *Ecumenical Review, The, 55 (1)*, s. 56-66.
- Johnson, Luke Timothy. (1996) *Scripture and Discernment: Decision Making in the Church*. Nashville, USA: Abingdon Press.
- Jonson, Jonas. (2006) "Från Harare till Porto Alegre". *Hela Jorden, 160 (2)*, 20-22.
- Kinnamon, Michael & Cope, Brian. (Red.) (1997) *The Ecumenical Movement: An Anthology of Key Texts and voices*. Michigan, USA: WCC och Eerdmans:
- Kässmann, Margot. (2003) "A Voice of Dissent – Questioning the Conclusions of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC". *Ecumenical Review, The, 55 (1)*, s. 67-71.
- Love, Janice. (2003) "Doing Democracy Differently: the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC". *Ecumenical Review, The, 55 (1)*, s. 72-75.
- Morris, Danny E. & Olsen, Charles M. (1997) *Discerning God's Will Together: A Spiritual Practice for the Church*. Nashville, USA: Upper Room Books.
- Olsen, Charles M. (1995) *Transforming Church Boards into Communities of Spiritual Leaders*. USA: The Alban Institute.
- The Orthodox Churches in the Ecumenical Movement – Documents and Statements 1902-1975*. (1978). Genève: WCC
- Premfors, Rune & Roth, Klas (red.) (2004) *Deliberativ demokrati.*: Lund: Studentlitteratur
- Programme Book – Ninth Assembly Porto Alegre, February 2006* (2005) Genève: WCC.

Se även: <http://www.wcc-assembly.info/en/theme-issues/assembly-documents/3-preparatory-and-background-documents/assembly-books/assembly-programme-book.html>

Sheeran, Michael J. (1983) *Beyond majority rule : voteless decisions in the Religious Society of Friends*, Denver, Colorado: Philadelphia Yearly Meeting of the Religious Society of Friends.

Shevzov, Vera (2004) *Russian Orthodoxy on the eve of Revolution*. New York, USA.: Oxford University Press.

Sabev, Todor. (1996) *The Orthodox Churches in the World Council of Churches – Towards the Future*. Genève: WCC.

Tabart, Jill. (2003) *Coming to Consensus: a case study for the churches*, Geneve: WCC.

Elektronisk material

“About the Uniting Church in Australia”

<http://assembly.uca.org.au/whoweare/UCA.htm> (2007-01-07)

“Consensus: A better way of reflecting the nature of the church” av Walt Wiltschek. World Council of Churches – Central Committee News Release, 22 februari 2005. Internet: <http://www2.wcc.-coe.org/pressreleasesen.nsf/index/pr-cc-05-14.html> Hämtad: 2007-01-06.

“Consensus on Consensus as appropriate decision making method for the Council”. Press Update 21 November 2001, WCC office of Communication (Berekfördö, Ungern 15-20/11 2001). Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/news/press/01/40pu.html> Hämtat: 2006-11-08.

“Decision-making – varios churches and religious organisations are beginning to wonder if controversial issues can be handled in som way other than voting – Brief Article” (6/1, 1999) *Christian Century*. Internet:

http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1058/is_1_116/ai_57643487/print

Hämtad: 2006-10-17.

Documents from Subcommittees I och IV (Damascus), (2000)

Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/damascuspost-00-e.html> Hämtad: 2006-10-17.

Grace, Eden. (2000) Damaskus, Syrien, Subcommittee I: "Introduction to Quaker

Business practice" Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/damascuspost-03-e.html> Hämtad: 2006-10-17.

"Interim Report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC", Central Committee, Potsdam, Tyskland 29/1-6/2 2001 (Dnr: GS 4, CC 2001)

Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/cc2001/g4-e.html> Hämtad: 2006-10-17.

"Kyrkornas Världsråd har tagit ut riktningen" *Kyrkans Tidning* (2006-09-05) Internet:

http://www.kyrkanstidning.se/articlepages/200609/05/20060905161409_headline621/20060905161409_headline621.dbp.asp Hämtad: 2006-12-18.

"Organisation of the WCC" - Report of Subkommittee I, Damaskus, Syrien, (2000).

Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/damascuspost-01-e.html> Hämtad: 2006-10-17.

Process and Documentation for the Special Commission.

Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/special-02-e.html> (2006-12-30)

Report of the Moderator Aram D., Document No. A 01, English.

Internet: <http://www.wcc-assembly.info/en/theme-issues/assembly-documents/2-plenary-presentations/moderators-general-secretarys-reports/report-of-the-moderator.html> Hämtad: 2007-01-20.

Report of the Orthodox Pre-Assembly Meeting, Rhodes, 10-17January, 2005, Final adopted version. Internet: <http://www.wcc-assembly.info/en/theme-issues/assembly-documents/4-messages-other-statements-sermons/pre-assemblies/17-02-05-report-of-the-orthodox-pre-assembly-meeting.html> Hämtad:

2007-01-20.

Report of the Steering Committee of the Special Commission on Orthodox Participation in the World Council of Churches (2003) (Dnr: CC 2003, GEN 4)

Internet: <http://www2.wcc-coe.org/ccdocuments2003.nsf/index/gen-4-en.html>

Hämtad: 2006-10-17.

Fortsättning nästa sida.

Report of the Steering Committee of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC. Minsk, Belarus 16-19 June 2004 (Central Committee Geneva Switzerland, 15-22 Februari 2005, Dnr: 10).Internet:

<http://www.oikoumene.org/en/resources/documents/central-committee/geneva-2005/reports-and-documents/gen-10-report-of-the-steering-committee-of-the-special-commission-on-orthodox-participation-in-the-wcc.html> Hämtad: 2007-01-21

“Some Central Committee members are wary but consensus is achieved on Special Commission report” (2/9 2002). World Council of Churches – Central Committee News Release.

Internet: <http://www2.wcc-coe.org/pressreleasen.nsf/index/pr-CC2002-10e.html>

Hämtad: 2006-10-17.

”Special Commission holds first meeting - plans work for 2000”. Presskommunique från Morges, Schweiz 1999: 9 december 1999

Internet: <http://www.wcc-coe.org/wcc/news/press/99/35pu.html> Hämtad: 2006-10-17.

“There is one ecumenical movement, with many voices” – Press release: Interview with Msgr. John Radano, av Juan Michel. 6 September 2006.

Internet: <http://www2.wcc-coe.org/pressreleasesen.nsf/index/pr-cc-06-22.html>

Hämtad: 2007-01-06.

Towards a Common Understanding and Vision of the World Council of Churches. A Policy Statement adopted by the Central Committee of the World Council of

Churches and commended to member churches and ecumenical partners for study and action in September 1997.

<http://www.wcc-assembly.info/en/theme-issues/assembly-documents/3-preparatory-and-background-documents/common-understanding-and-vision-of-the-wcc-cuv.html> (2006-10-24) eller <http://wcc-coe.org/wcc/who/cuv-e.html> (2007-01-03)

World Council of Churches – Rules (gamla)

Internet: <http://wcc-coe.org/wcc/who/rules-e.html> Hämtad: 2007-01-04.

”What is the World Council of Churches?”

Internet: <http://wcc-coe.org/wcc/who/histor-e.html> Hämtad: 2007-01-12

Internet: <http://wcc-coe.org/wcc/who/index-e.html#1> Hämtad: 2007-01-12.

Internet: <http://wcc-coe.org/wcc/who/gov-e.html> Hämtad: 2007-01-12.

Internet: <http://www.wcc-assembly.info/en/about-the-assembly.html> Hämtad: 2007-01-12.

”WCC Central Committee charts course for the future” (3/9 2002).

Internet: <http://www2.wcc-coe.org/pressreleasesen.nsf/index/pr-CC2002-11e.html>
Hämtad: 2007-01-05.

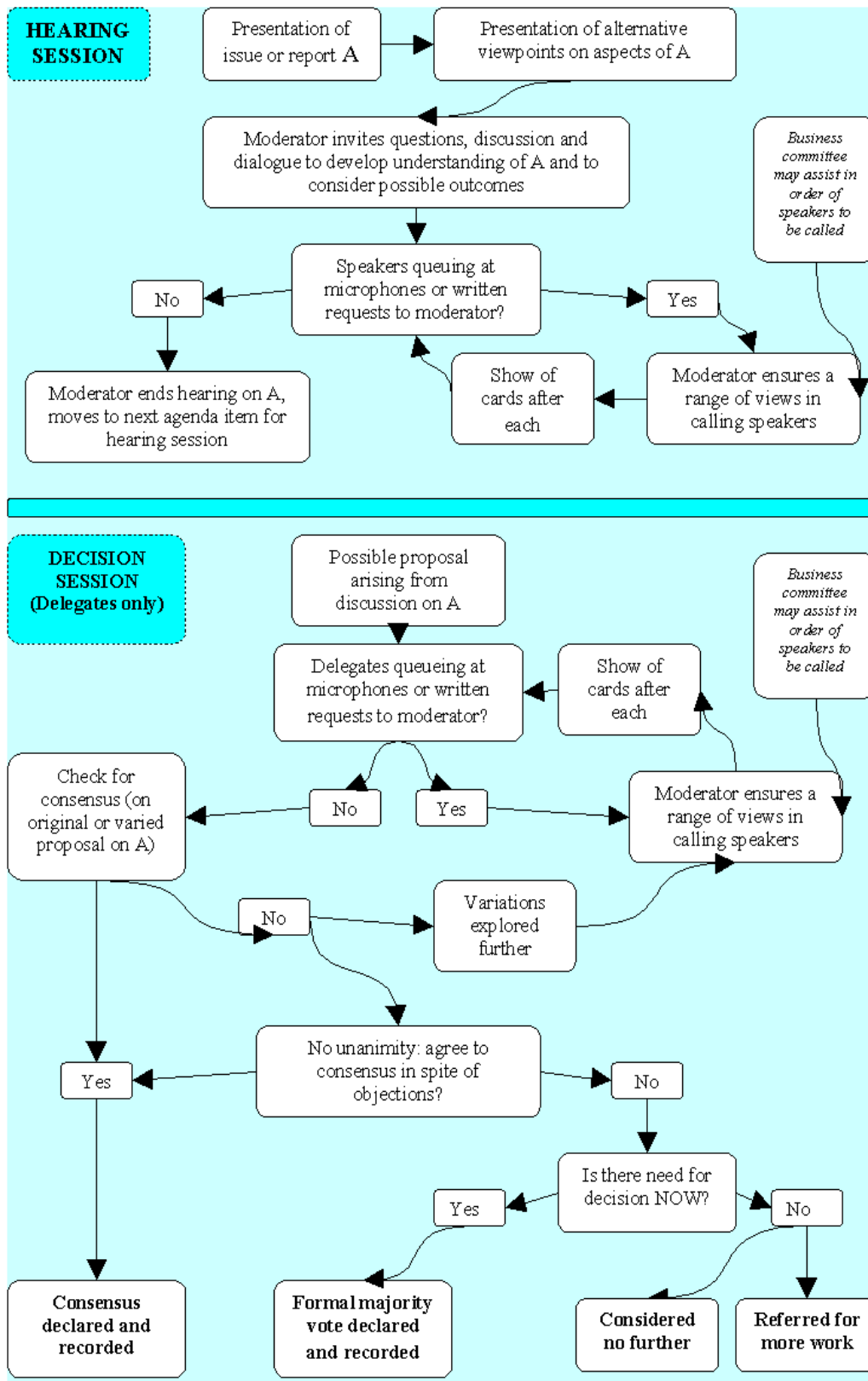
”WCC tests out consensus model for human sexuality debate” i *Christian Post*, 18 februari, 2005. Internet: www.christianpost.com/pages/print.htm?aid=3482 Hämtad: 2006-11-08.

Resurs

Constitution and Rules of the World Council of Churches (*as amended by the 9th Assembly, Porto Alegre, Brazil, February 2006*) Internet: <http://www.oikoumene.org/en/resources/documents/assembly/porto-alegre-2006/1-statements-documents-adopted/institutional-issues/constitution-and-rules-as-adopted.html> Hämtad: 2007-01-04.

BILAGA

Flödeschema för konsensusmodellen i Kyrkornas Världsråd

Internet: http://www.wcc-assembly.info/uploads/pics/pb-01-consensus_appendix_b.gif Hämtad: 2007-01-20.